

Türkiye’de Dijital Vatandaşlık Eğitimi: Avrupa Konseyi Çerçevesi ile MEB Ders Kitaplarının Karşılaştırılması*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Uğur SIRVERMEZ¹, Şehnaz BALTACI², Berna COŞKUN ONAN³, Selma GÜLEÇ⁴

1 Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi,
ugursirvermez@hotmail.com.
ORCID: 0000-0001-7266-6408

2 Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi,
sehnazbg@uludag.edu.tr.
ORCID: 0000-0001-7826-7301

3 Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Güzel Sanatlar Eğitimi,
onanberna@uludag.edu.tr.
ORCID: 0000-0002-5218-5452

4 Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi,
sgulec@uludag.edu.tr.
ORCID: 0000-0002-8961-3975

Atf: “Sırvermez, U., Baltacı, Ş., Coşkun Onan, B., & Güleç, S. (2026). Türkiye’de dijital vatandaşlık eğitimi: Avrupa Konseyi Çerçevesi ile MEB ders kitaplarının karşılaştırılması. *Millî Eğitim*, 55(250), 875-922. DOI: 10.37669/milliegitim.1666472”

Gönderilme Tarihi: : 27.03.2025

Kabul Tarihi: 22.12.2025

DOI: 10.37669/milliegitim.1666472

Anahtar Kelimeler:
Avrupa Konseyi,
dijital vatandaşlık,
öğretim programı,
bütünleşik eğitim

Öz

Bu araştırmanın amacı, Türkiye’de ortaokul düzeyinde yürütülen dijital vatandaşlık eğitimini içeren Bilişim Teknolojileri ve Yazılım ile Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programlarını, Avrupa Konseyi’nin dijital vatandaşlık çerçevesindeki öğrenme alanları ve kazanımlarla karşılaştırmaktır. Araştırmada, program kazanımlarının öğretmen deneyimleri aracılığıyla incelenmesi için iki sosyal bilgiler ve iki bilişim teknolojileri öğretmeniyle bütünleşik bir durum çalışması yürütülmüştür. Avrupa Konseyi eğitim programı; erişim ve dâhil olma, sağlık ve iyi olma hâli, öğrenme ve yaratıcılık, etik değerler ve empati, medya ve bilgi okuryazarlığı, e-varlık ve iletişim, aktif katılım, haklar ve sorumluluklar, özel yaşam ve güvenlik ile tüketici farkındalığı etrafında yapılandırılmıştır. Buna karşın MEB programlarında dijital erişim, etik, okuryazarlık, iletişim, hukuk, hak ve sorumluluklar, güvenlik, ticaret ve sağlık kavramlarına yer verilmiştir. Karşılaştırma sonucunda, Avrupa Konseyi’ndeki "e-mevcudiyet" ve "tüketici farkındalığı" konularının MEB programlarında bulunmadığı ve kavramların bütüncül yapılandırılmadığı saptanmıştır. İki ders dijital vatandaşlığı önemsese de aralarında bir bütünlük bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Bilişim Teknolojileri dersinin kapsamının daha geniş olduğu; özellikle dijital güvenlik, iletişim ve etik boyutlarında daha fazla kazanım sunduğu belirlenmiştir. Araştırma, Avrupa Konseyi’nin bütünleşik çerçevesinin MEB programlarına dâhil edilmesini önermektedir.

Digital Citizenship Education in Turkey: Comparison of the Council of Europe Framework and MEB Textbooks

RESEARCH ARTICLE

Keywords:

Council of Europe,
digital citizenship,
curriculum,
integrated education

Abstract

This study compares the middle school Information Technology and Software and Social Studies curricula in Turkey with the Council of Europe’s digital citizenship framework. An embedded case study was conducted with four teachers to explore these outcomes through their experiences. The Council of Europe’s framework focuses on access, well-being, learning, ethics, media literacy, e-presence, active participation, rights, privacy, and consumer awareness. Conversely, Turkey’s Ministry of National Education (MoNE) curricula cover digital access, ethics, literacy, communication, law, rights, security, commerce, and health. The findings show that "e-presence" and "consumer awareness" are missing from the MoNE curricula, and the existing concepts are not holistically structured. While both courses emphasize digital citizenship, they lack overall integration. Additionally, the Information Technology course offers a broader scope with more outcomes in digital security, communication, and ethics compared to Social Studies. The study recommends integrating the Council of Europe’s comprehensive digital citizenship framework into the MoNE curricula.

*Bu çalışma “Uğur Sırvermez- Dijital Vatandaşlık İçeriklerinin Ortaokul Öğretim Süreçlerine Yansımaları Bütünleşik Bir Durum Çalışması” adlı yüksek lisans tez çalışmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır.

Giriş

Dijital teknolojilerin sosyal hayata taşınmasıyla birlikte dijital ortamdaki davranışlar, araştırmacılar tarafından incelenmeye başlanmıştır. Bu konuda dijital vatandaşlık kavramı ortaya çıkmış ve teknolojiyi uygun, doğru ve sorumlu bir biçimde kullanmayı sağlayan davranışlar olarak tanımlanmıştır (Ribble vd., 2004). Bu tanım, 2008 yılında öğrencilerin sahip olması gereken özelliklere teknolojiyle birlikte insani, kültürel ve toplumsal konuları anlayabilen, yasal ve etik davranışlar uygulayabilen bireyleri yetiştirme (Ribble, 2008) tanımıyla Uluslararası Eğitimde Teknoloji Derneği (International Society for Technology in Education’nin ISTE) yeterlilikleri kapsamına dâhil edilmiştir (Cortesi vd.,2020). Dijital vatandaşlık, yalnızca dijital ortamdaki bireysel davranışları tanımlamakla kalmaz; aynı zamanda bilgiye erişme, değerlendirme, sentezleme ve iletme gibi üst bilişsel becerileri içerir ve çevrim içi ortamlardaki olayları eleştirel bir biçimde değerlendirerek aktif katılımı destekler (Choi, 2016). Ribble (2015) dijital vatandaşlığın dijital sağlık, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital iletişim, dijital ticaret dijital güvenlik ve dijital erişim olmak üzere dokuz alt boyutta açıklamaktadır.

Dijital vatandaşlığın alt boyutları; bireylerin dijital teknolojileri kullanırken sosyal, duygusal, fiziksel, entelektüel, ruhsal, mesleki ve finansal iyilik hâllerini koruyup geliştirmesini hedefleyen dijital sağlık (Roscoe, 2009; Ribble, 2015); çevrim içi ortamda ulusal ve uluslararası yasalara uygun davranmayı, hukuka aykırı eylemleri tespit edip uarmayı ve gerektiğinde ilgili kurumlara başvurmayı kapsayan dijital hukuk (Çubukçu & Bayzan, 2013; Ribble, 2015); kullanıcıların haklarını özgürce kullanmalarını, düşüncelerini paylaşmalarını ve başkalarının da aynı haklara sahip olduğunu gözetmelerini öngören dijital hak ve sorumluluklar (Ribble, 2015); dijital içeriklere erişme ve tüketme, yeni içerikler oluşturma ve bunları iletişim kanallarıyla paylaşma becerilerini içeren dijital okuryazarlık (Heitin, 2016; Ribble, 2015); dijital araçları etik kurallara uygun, bilinçli ve etkili biçimde kullanarak çevrim içi etkileşim kurma yetisi olarak tanımlanan dijital iletişim ile çevrim içi topluluk normlarına uyan, sorumlu davranış gösteren bireyleri karşılayan dijital etik (Bayrak, 2017; Ribble, 2015); çevrim içi alışveriş ve bankacılık işlemlerini bilinçli bir şekilde yürütebilme ve elektronik ticaret faaliyetlerine katılabilme becerisini ifade eden dijital ticaret (Ribble, 2015); donanımsal ve yazılımsal yöntemlerle kişisel verilerin korunmasını ve siber tehditlere karşı stratejiler geliştirmeyi amaçlayan dijital güvenlik (Ivy vd., 2020; Ribble, 2015) ve en sonunda tüm bireylerin dijital topluma aktif katılımını mümkün kılacak teknolojilere ve hizmetlere eşit düzeyde ulaşabilmesini tanımlayan dijital erişim (Ribble, 2015) boyutlarından oluşur.

Ulusal ve bölgesel düzeyde dijital vatandaşlık eğitimi için Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Yeni Zelanda, Malezya, Singapur, Şili, Belçika, Kanada, Avustralya, İspanya, Fransa ve İsviçre’de kurumsal çerçeve geliştirme çalışmaları yürütülmektedir (Cortesi vd., 2020). Örneğin, ABD’de medya ve teknoloji araçlarını derecelendiren, bu araçların çocuklar ve gençler üzerindeki rolüne ilişkin araştırmaları yürüten ve finanse eden Common Sense Media, anaokulundan yükseköğretime kadar geniş bir yelpazede “Dijital Vatandaşlık Eğitimi Programı” sunmakta ve akademik çalışmalarda en çok tercih edilen öğretim programlarından biri olarak anılmaktadır (Common Sense Media, 2023; Tapingkae vd., 2020). Yeni Zelanda merkezli Netsafe ise dijital okuryazarlık becerilerini güçlendirmeyi, çevrim içi sorumlu davranışları teşvik etmeyi ve sosyal, kültürel ile ekonomik boyutlarda etki yaratmayı hedefleyen bir eğitim programı geliştirmektedir (Fedeli, 2020; Netsafe, 2018).

Bu ülkelerin dışında Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) 2018 yılından itibaren hem Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (BTY) Dersi hem de Sosyal Bilgiler (SB) Dersi Öğretim Programlarında dijital vatandaşlığa ilişkin kazanımlara yer vermektedir. Hazırlanan öğretim programında, “Dijital vatandaş olarak teknolojik kavramları, sistemleri ve işlemleri iyi

anlayan bireyler olmaları amaçlanmaktadır” ibaresi yer almaktadır (MEB, 2025). Dijital vatandaşlık kavramı, ilk olarak Mesleki Yeterlilik Kurumu (MYK) tarafından hazırlanan Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi (TYÇ) kapsamındaki anahtar yetkinlikler arasında “Dijital Yetkinlik” olarak yer almış ve Avrupa Yeterlilikler Çerçevesi (AYÇ) ile uyumlu olacak şekilde tasarlanmıştır (MYK, 2025). Ayrıca ulusal öğretim programında yer alan dijital vatandaşlık eğitimi, uluslararası bir zemin olan AK’nin Dijital Vatandaşlık Eğitim Programı ile paralellik göstermektedir. “Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi (DCE) Programı’nın genel amacı: genç vatandaşlara, her vatandaşın topluma tam olarak katılması ve sorumluluklarını üstlenmesi için gerekli değerleri, tutumları, becerileri ve bilgileri geliştirmeleri için yenilikçi fırsatlar sağlamaktır” (CoE, 2025, s. 9-10) şeklinde ifade edilmektedir. Bu yeterliliklerin ve uygulama önerilerinin yer aldığı Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı (Digital Citizenship Education Handbook), ulusal dijital vatandaşlık eğitiminin öğretim programlarına nasıl yansıtıldığının anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Türkiye’de dijital vatandaşlık konusuna yönelik akademik ilgi görece sınırlı olmakla birlikte, bu alandaki çalışmalar giderek artış göstermektedir. Milli Eğitim Bakanlığının öğretim programlarında dijital vatandaşlık temalarına yer verilmesiyle birlikte, konuyla ilgili kuramsal ve uygulamalı araştırmalar yürütülmeye başlanmıştır. Dijital vatandaşlık hakkında Türkiye’de çok az sayıda çalışma yürütüldüğünü belirten Sari ve Taşer (2017), sayıca yetersiz olduğunu ve çok disiplinli bir alana sahip olmasından kaynaklı olarak farklı branşlarda (fen bilimleri, bilgisayar vb.) araştırma çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini ifade etmektedir. Öztürk (2021) benzer şekilde dijital vatandaşlık eğitimine ilişkin daha fazla çalışmanın yapılmasını, dijital vatandaşlığın öğretim programlarına dâhil edilmesi gerektiğini ve bunun için öğretmenlerin eğitimine ilişkin çalışmalar yapılabileceğini belirtmiştir. Alan yazınında, öğrencilerin dijital vatandaşlık algıları (Çepni vd., 2014; Çolak & Öztürk, 2022; Elçi & Sari, 2016; Karaduman & Öztürk, 2014; Tan & Merey, 2019), öğretmenlerin bu konudaki tutumları, farkındalıkları ve bilgi düzeyleri (Çetin & Baklavacı, 2024; Görmez, 2016; Hamutoğlu vd., 2017; Karaduman & Öztürk, 2014; Karakuyu & Ocak, 2024; Metin & Cin, 2021; Türküresin & Biçer, 2020;) ve uzman görüşleri (Karakuyu & Ocak, 2024; Öteleş & Merey, 2022; Özer vd., 2017; Tutar vd., 2024) gibi farklı aktörlerin perspektiflerinin incelendiği çalışmalar mevcuttur. Özellikle güvenli internet kullanımı bağlamında, ilkökul ve ortaokul düzeyinde dijital vatandaşlık eğitiminin önemi vurgulanmaktadır (Öteleş & Merey, 2022; Tan & Merey, 2019). Bununla birlikte temel hakların dijital vatandaşlık konularıyla ilişkilendiren çalışmalar bulunmaktadır. “Dünya ile entegre vatandaşlar” yetiştirilmesinin en önemli bileşenlerinden birinin dijital platformlar olduğu belirtilmiştir (Dere & Akdeniz, 2021). Farklı ülkeler gibi Türkiye’de dijital vatandaş yetiştirme konusunda çalışmalar yürütüldüğü görülmektedir. Özellikle farklı sosyal hakların dijital vatandaşlık ile ilişkilendirildiği çalışmalar bulunmaktadır. Yelkenci (2023) yapmış olduğu bir çalışmada, bireylerin hukuka uygun olarak internet ortamındaki bilgilerinin silinmesini kapsayan “unutulma hakkı”nın dijital vatandaşlık bağlamında önemini ve öğretim programlarındaki yerini açıklamıştır. Çalışmasında elde ettiği sonuçlardan birisi olarak bir çocuğun kişisel verilerinin ve çıkarlarının korunmasının çok yönlü olduğunu ve dijital vatandaşlık bağlamında dijital hukukun diğer derslerle bir arada düşünülerek tasarlanması gerektiğini belirtmiştir (Yelkenci, 2023). Sonuç olarak alan yazını incelendiğinde dijital vatandaşlık üzerine yürütülen çalışmaların son yıllarda belirgin biçimde arttığı ve farklı yaş grupları, eğitim bağlamları ile davranışsal değişkenler üzerinden çok yönlü biçimde ele alındığı görülmektedir (Metin & Cin, 2019; Öztürk, 2019; Sari & Taşer, 2018; Tan & Merey, 2019; Tutar vd., 2024). Bu eğilim, dijital vatandaşlığın hem kuramsal hem de uygulamalı araştırmalarda giderek daha kritik bir yer edindiğini göstermektedir. Bu nedenle örgün eğitim sistemindeki dijital vatandaşlık öğretim programlarının yeterliliğini ve uygulanabilirliğini irdeleyen çalışmalar da bulunmaktadır (Aydemir, 2019; Kara & Atasoy, 2019; Metin & Cin, 2019; Turan & Avcı 2018).

Alan yazını incelendiğinde örgün eğitimde dijital vatandaşlık öğretim programlarını inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Turan ve Avcı (2018) 2018 SB Dersi Öğretim Programı’nı dijital vatandaşlık bağlamında incelemiş ve sonucunda “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanları da dijital vatandaşlık ile ilişkilendirilen öğrenme alanları olduğunu tespit etmiş ve bu alanların dijital vatandaşlıkla ilgili diğer okuryazarlıklarla ilişkisini ortaya koymuşlardır. Kara ve Atasoy (2019) yaptıkları çalışmada 2018-2019 eğitim öğretim yılında uygulamaya geçilen SB Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında dijital vatandaşlık ve alt boyutlarını incelemişler ve araştırmanın sonucunda yeterli düzeyde olmadığını belirtmişlerdir. Yapılan araştırma çalışmasında dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından öğrenme alanlarındaki kazanımların az olduğunu, kazanımların dağılımının ise içerik açısından düzensiz olduğu belirtilmektedir (Kara & Atasoy, 2019). Aydemir (2019), SB Dersi Öğretim Programı’ndaki dijital vatandaşlık ve alt boyutlarının incelemesini yapmış ve benzer olarak kazanımların dijital vatandaşlık ve alt boyutlarının yeterli bir şekilde yansıtmadığını tespit etmiştir (Aydemir, 2019). Yukarıdaki araştırma çalışmaları sadece SB Dersi Öğretim Programlarıyla sınırlıdır. Ayrıca belirtilen araştırma çalışmalarının ortaya koyduğu sonuçlar arasında dijital vatandaşlık kazanımlarının yetersiz sayıda olduğu ve mevcut kazanımlarında ardışıklık ilkesi gözetilmeden, bütüncül bir biçimde yer almadığını belirtmektedirler. MEB’in BTY dersinde yer alan dijital vatandaşlık kazanımlarını inceleyen bir araştırma çalışmasına rastlanılmamıştır. Bu durum çalışmanın birinci özgün değerini oluşturmaktadır. Ayrıca BTY Dersi Öğretim Programı’nda yer alan dijital vatandaşlık kazanımlarının SB kazanımları ile olan ilişkisinin incelendiği bir araştırmaya rastlanılmamış olması bu çalışmanın ikinci özgün değerini oluşturmaktadır. Sonuç olarak, BTY dersinde yer alan dijital vatandaşlık kazanımlarının SB kazanımları ile olan ilişkisinin incelenmesi, bu çerçevede bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu bütünün içerisinde yer alan dijital vatandaşlık kazanımları yukarıda belirtildiği üzere TYÇ’nin AYÇ önerileri doğrultusunda MEB öğretim programına dâhil edilmiştir. AYÇ, AK dâhilinde yer almaktadır. Bu bağlamda AK’ye ait eğitim çalışmaları Türkiye’yi yakından ilgilendirmektedir.

AK’nin “Dijital Vatandaşlık Eğitimi” adlı projesi bulunmaktadır. Bu projenin amacı, “Çocuklar ve gençler, hâlâ kendi ülkelerinin vatandaşı olmakla birlikte, çevrim içi dünya olarak bilinen küresel ağın da vatandaşı olmuşlardır. Bu ortamda sorumlu bir şekilde iletişim kurmak, öğrenmek, çalışmak ve oynamak için avantajlardan ve fırsatlardan yararlanmaları ve karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelmelerini sağlayacak bir dizi yeterlilik geliştirmeleri gerekir. Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi (DCE) Programı’nın genel amacı: genç vatandaşlara, her vatandaşın topluma tam olarak katılması ve sorumluluklarını üstlenmesi için gerekli değerleri, tutumları, becerileri ve bilgileri geliştirmeleri için yenilikçi fırsatlar sağlamaktır” (CoE, 2025, s. 9-10) şeklinde ifade edilmektedir. Bu proje kapsamını ortaya koyan ve dijital vatandaşlığın alt boyutları ile ilgili eğitim kurumlarına ve ebeveynlere yönelik bilgi ve “iyi örnek” uygulamalarını içerisinde barındıran “Dijital Vatandaşlık Eğitimi” adında bir el kitapçığı hazırlamışlardır. AK’nin Dijital Vatandaşlık Eğitimi ve MEB BTY ve SB Dersi Öğretim Programlarında yer alan dijital vatandaşlık konularının kapsamının karşılaştırılması bu çalışmanın üçüncü özgün değerini oluşturmaktadır.

Bu araştırma kapsamında 2018 yılında güncellenen BTY ve SB Dersi Öğretim Programlarında yer alan dijital vatandaşlık konuları bütünsel olarak ele alınmaktadır. Her iki branşı da kapsayan bir dijital vatandaşlık öğretim programı incelemesine alan yazınında rastlanmamıştır. Öğretim programlarının geliştirilmesinde ve söz konusu TYÇ’de yer alan yetkinliklerin hazırlanmasında AK ve AP’nin önerileri hem Türkiye’nin AB uyum süreci hem de TYÇ’deki anahtar yetkinliklerin AB’nin önerileri doğrultusunda hazırlanması açısından önemli olduğu görülmektedir. Bu nedenle dijital vatandaşlık konularının MEB öğretim programındaki durumunu bir bütün hâlinde ele alırken, AK’nin hazırlamış olduğu “Dijital Vatandaşlık Eğitimi Projesi”ni incelemenin MEB öğretim

programlarının geliştirilmesi sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu araştırma çalışmasının kapsamlı ve bütünlük bir durum çalışması yöntemiyle alan yazınına özgün bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen araştırma sorusu aşağıda belirtilmiştir:

- Millî Eğitim Bakanlığı 2018 öğretim materyallerindeki dijital vatandaşlık içerikleri, Avrupa Konseyinin “Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı” bağlamında hedeflenen kazanımlarla nasıl ilişkilendirilmiştir?

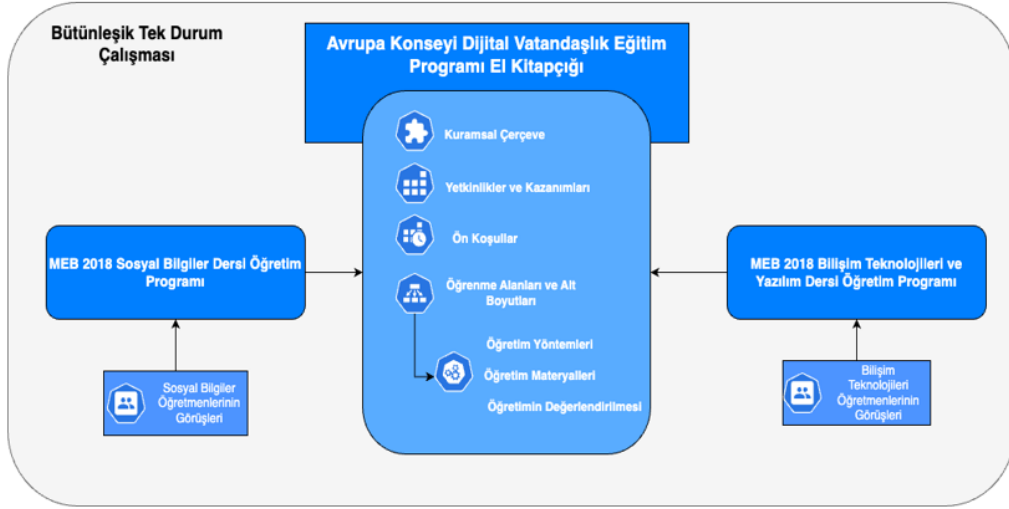
Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden bütünlük tek durum çalışması ile gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, araştırmacının sınırlı bir durum ya da belli bir zaman dilimi süresince birden fazla bilgi kaynağı kullanarak derinlemesine bilgi topladığı ve bir durumu detaylı bir şekilde betimlemeyi amaçlamaktadır (Creswell, 2013; Yin, 2009). Bu çalışmada dijital vatandaşlık öğretimi, MEB 2018 SB ve BTY Dersi Öğretim Programları ve bu programların uygulayıcıları olan öğretmenlerin görüşleri ile incelendiğinden bütünlük tek durum çalışması (Yin, 2009) tercih edilmiştir. Tekli durumun sınırları, AK’de belirtilen; dijital vatandaşlık yetkinliğinin kavramsal modeli, tanımı, ön koşulları ve alt boyutları olarak belirlenmiş ve Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1

Bütünlük Tek Durum Çalışması

Çalışma Grubu

Bu çalışmada çalışma grubu olan programın uygulayıcıları olan öğretmenler ve dokümanlar, amaçlı örneklem türlerinden tipik durum örnekleme ile oluşturulmuştur. Tipik durumlar sıra dışı olmayan ve ortalama olarak kabul gören durumlar için kullanılmaktadır (Patton, 1990). Araştırmada kullanılan bu çalışma grubu stratejisi ile dijital vatandaşlık öğretiminin MEB’in BTY ve SB Dersi Öğretim Programları kapsamında gerçekleşen tipik öğretim süreçleri ile ilgili bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılar, EBA platformu üzerinde bulunan dijital vatandaşlık eğitim materyallerini öğrenme amaçlı kullanmış olan gönüllü SB (SB1 ve SB2) ve BTY (BT1 ve BT2) dersi öğretmenlerinden oluşmuştur. Bu süreçte farklı okullardan SB ve BTY öğretmenlerine çalışma hakkında duyuru yapılmış ve sadece ikişer öğretmen gönüllü olmuş ve bu sayı, araştırma çalışmasının başlangıç aşamasında öğretmenlerden derin bilgi toplanması açısından yeterli kabul edilmiştir. Ancak uygulama sürecinde

yürütülen görüşmeler beklenen düzeyde derinlik üretmediğinden, görüşme verileri sınırlı kalmış ve görüşmeler araştırmada destekleyici bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Derinlik ve kuramsal kapsam gereksinimini karşılamak amacıyla dokümanlar birincil veri kaynağı olarak analiz sürecinin merkezine alınmıştır. Tablo 1’de yer alan dokümanlar, kamuya açık dokümanlardan oluşmaktadır ve bu dokümanlar çalışmanın temel analiz malzemesini oluşturmuştur. Kamuya açık, kurumsal ve resmî dokümanlar pek çok nitel veri sınıflandırmasında kullanılan yaygın bir doküman türüdür (Creswell, 2013; Merriam & Grenier, 2019; Yıldırım & Şimşek, 2021). Araştırmada incelenen dokümanlar arasında (Tablo 1), Avrupa Konseyinin Dijital Vatandaşlık Eğitimi Projesi kapsamında hazırladığı Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitapçığı, MEB BTY ve SB Dersi Öğretim Programları ve ders kitapları yer almaktadır. MEB BTY ve SB Dersi Öğretim Programlarının ilk inceleme aşamasında dijital vatandaşlığı içeren konuların BTY ve SB derslerinde 5 ve 6. sınıflarda yer aldığı görülmüştür. Bu nedenle sadece 5 ve 6. sınıf kaynakları incelenmiştir. Tablo 1’de sunulan bu dokümanların analizi, uluslararası bağlamı görünür kılmış; öğretmen görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılar ise elde edilen bulgularla ilişkilendirilerek bütünlüklü bir yorumlama sağlamıştır. Nitel araştırmaların esneklik ve şeffaflık ilkeleri doğrultusunda, veri toplama ve analiz sürecine ilişkin tüm aşamalar ayrıntılı biçimde raporlanmış ve araştırmanın transfer edilebilirliği güçlendirilmiştir (Creswell, 2013; Merriam & Grenier, 2019; Yıldırım & Şimşek, 2021).

Tablo 1*Doküman Listesi*

Doküman Kodu	Dokümanın Adı	İnternet Kaynak Linkleri
COE	Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitapçığı 2022 Sürümü	https://rm.CoE.int/16809382f9
BT56ÖP	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı BTY Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar)	https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=1383
BT5ÖR	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı 5. Sınıf BTY Dersi Öğretmen Rehberi	https://eba.gov.tr
BT6ÖR	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı 6. Sınıf BTY Dersi Öğretmen Rehberi	https://eba.gov.tr
SB47ÖP	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı SB Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)	https://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354
SB5DK	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu SB 5. Sınıf Ders Kitabı	https://eba.gov.tr
SB6DK	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu SB 6. Sınıf Ders Kitabı	https://eba.gov.tr

Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplama sürecinde yarı-yapılandırılmış görüşme ve doküman inceleme teknikleri kullanılmıştır. Katılımcı öğretmenlerle Mart-Mayıs 2024 ayları arasında üçer kez yaklaşık 45 dakikalık toplam 12 görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında ses kaydı alınmıştır. Görüşmelerde öğretmenlere yöneltilen sorular Ribble’in (2015) alt boyutlarına bağlı olarak hazırlanmıştır (Ek 1).

Doküman inceleme sırasında MEB öğretim programları, Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık El Kitabı'ndaki dijital vatandaşlık kuramsal temelleriyle ilişkili yetkinliği ifade eden kazanımlar -değerler, tutumlar, bilgi ve eleştirel anlayış ve beceriler boyutları- açısından incelenmiştir.

Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışmaları

Nitel araştırmalarda çalışmanın geçerliliğini sağlamak adına çeşitli stratejilere başvurulmuştur. İlk olarak araştırmanın iç geçerliliğini ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla, kodlama ve temalara ayırma aşamasında, bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi, sosyal bilimler eğitimi ve nitel araştırma alanlarındaki üç uzman tarafından analizler eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Çeşitleme stratejisinde ilgili dokümanlardan ve görüşmelerden destekleyici kanıtlar elde edilmiştir (Creswell, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2021). İç geçerliliği/inanılabilirliği artırma stratejilerinden biri olarak, bulguların yazımında doğrudan alıntılarla zengin ve yoğun bir betimleme stratejisi kullanılmıştır. Aktarılabilişirliğin ve dış geçerliliğin sağlanması amacıyla araştırma içindeki tüm süreçler, aşamaları ve örnekleriyle sunulmuştur (Yıldırım & Şimşek, 2021).

Verilerin Analizi

Bu araştırmada veri analizi süreci, Yıldırım ve Şimşek'e (2021) göre mevcut bir kuramsal çerçeveyi dayanak alan betimsel analiz yaklaşımıyla yürütülmüştür. İlk aşamada AK'nin Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı'nın dört temel boyutu (değerler, tutumlar, bilgi ve eleştirel anlayış, beceriler) ve Ribble'in (2015) dijital vatandaşlık alt boyutları temel alınarak dijital vatandaşlığa ilişkin kuramsal bir çerçeve oluşturulmuş, bu çerçevede yer alan alt boyutlar ve öğretim süreci bileşenleri tema ve kategoriler olarak yapılandırılmıştır. Tümdengelimsel bir yaklaşımla başlayan bu analiz sürecinde, sırası ile MEB öğretim programlarından elde edilen ilk kodlama yoluyla geçici kodlar elde edilmiştir. Bu kodlardan oluşan kod listesi, araştırmacıların uzman görüşleri ile doğrudan ilgili kodların seçilmesi ve ilgisizlerin ayıklanması sonucunda baştan belirlenen 13 tema altına yerleştirilmiştir. Son aşamada, elde edilen doküman verileri ve öğretmen görüşleri bütüncül bir şekilde ele alınarak karşılaştırmalı analiz tablosu (Ek 2) oluşturulmuştur. Ayrıca analiz sürecine ait nitel verilerin doğrudan ifadeler olarak bulunduğu örnek kesit Ek 3'te sunulmuştur. Analiz sürecine ait örnek kesit Ek 2'de yer almaktadır.

Bulgular

Betimsel analiz sonucunda elde edilen bulgular, AK'nin Dijital Vatandaşlık Eğitimi El Kitabı'ndaki dört temel boyutu (değerler, tutumlar, bilgi ve eleştirel anlayış, beceriler) ve Ribble'in (2015) dijital vatandaşlık alt boyutları temel alınarak sunulmuştur. Temalar altında sunulan tablolarda kısaltmalar hâlinde verilen MEB öğretim programlarında yer alan kazanımların tam listesi Ek 4'te ayrıntılı biçimde verilmiştir.

Dijital Vatandaşlık Kavramsal Modeli

Kuramsal temeller başlığı altında MEB'in ortaokul anahtar yetkinliklerin oluşturulmasında dayanak olan kuramsal çerçeve yer almaktadır. Bu kuramsal çerçevenin AK Dijital Vatandaşlık El Kitabı ile kuramsal temellerinin ilişkisini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Giriş bölümünde TYÇ'nin AYÇ kapsamında hazırlandığı belirtilmiştir. Bu bağlamda TYÇ'nin anahtar yetkinlikleri incelendiğinde toplam sekiz anahtar yetkinlik bulunmaktadır. Bunlar; ana dilde iletişim, yabancı dillerde iletişim, matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, dijital yetkinlik, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimcilik, kültürel farkındalık ve ifade yetkinliklerinden oluşmaktadır. Dijital yetkinlik TYÇ'de şu şekilde tanımlanmaktadır: "İş, günlük yaşam ve iletişim için bilgi toplumu teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsamaktadır. Söz konusu yetkinlik, bilgi iletişim teknolojisi içinde bilgiye

erişim ve bilginin değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışverişi için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurulması gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.” şeklinde tanımlanmaktadır (MYK, 2025, s. 26-27).

MEB BTY ve SB Dersi Öğretim Programlarındaki dijital vatandaşlık konuları TYÇ kapsamında farklı konu başlıklarına ayrıldığı görülmektedir. MEB BTY dersi 5 ve 6.sınıf öğretim programı (BT56ÖP) incelendiğinde 5 ve 6.sınıf ünite ve konu adlarının aynı olduğu tespit edilmiştir. Bahsedilen öğretim programı incelendiğinde, “bilgi teknolojileri”, “etik ve güvenlik”, “iletişim, araştırma ve iş birliği” ünitelerinin içerisinde dijital vatandaşlığın farklı boyutlarına uygun kazanımların olduğu görülmektedir. Ünite ve ilgili konu başlıkları Şekil 2’de verilmektedir. Şekil 2’deki konular incelendiğinde BTY Dersi Öğretim Programı’nda dijital vatandaşlıkla ilgili 48 kazanımın yer aldığı görülmektedir. Toplamda 75 kazanımın bulunduğu göz önüne alındığında BTY Dersi Öğretim Programı’nın %64’nün dijital vatandaşlık alt boyutlarıyla ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Şekil 2

BTY Dersi Öğretim Programı 5. Sınıf Düzeyinde Dijital Vatandaşlıkla İlgili Konular (MEB, 2025)

ÜNİTE ADI	5. SINIF			
	KONU ADI	TOPLAM KAZANIM SAYILARI	SÜRE / DERS SAATI	ORAN %
BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ	1. Bilgi Teknolojilerinin Günlük Yaşamdaki Önemi 2. Bilgisayar Sistemleri 3. Dosya Yönetimi	12	6	8
ETİK VE GÜVENLİK	1. Etik Değerler 2. Dijital Vatandaşlık 3. Gizlilik ve Güvenlik	9	8	12
İLETİŞİM, ARAŞTIRMA VE İŞ BİRLİĞİ	1 Bilgisayar Ağları 2 Araştırma 3 İletişim Teknolojileri ve İş Birliği	12	8	11
ÜRÜN OLUŞTURMA	1. Görsel İşleme Programları 2. Kelime İşlemci Programları 3. Sunu Programları	15	14	19
PROBLEM ÇÖZME VE PROGRAMLAMA	1. Problem Çözme Kavramları ve Yaklaşımları 2. Programlama	27	36	50
TOPLAM		75	72	100

Şekil 3*BTY Dersi Öğretim Programı 6. Sınıf Düzeyinde Dijital Vatandaşlıkla İlgili Konular (MEB, 2025)*

ÜNİTE ADI	6. SINIF			
	KONU ADI	TOPLAM KAZANIM SAYILARI	SÜRE / DERS SAATI	ORAN %
BİLİŞİM TEKNOLOJİLERİ	1. Bilişim Teknolojilerinin Günlük Yaşamdaki Önemi 2. Bilgisayar Sistemleri 3. Dosya Yönetimi	12	6	9
ETİK VE GÜVENLİK	1. Etik Değerler 2. Dijital Vatandaşlık 3. Gizlilik ve Güvenlik	15	6	8
İLETİŞİM, ARAŞTIRMA VE İŞ BİRLİĞİ	1. Bilgisayar Ağları 2. Araştırma 3. İletişim Teknolojileri ve İş Birliği	13	8	11
ÜRÜN OLUŞTURMA	1. Tablolama Programları 2. Ses ve Video İşleme Programları	12	16	22
PROBLEM ÇÖZME VE PROGRAMLAMA	1. Problem Çözme Kavramları ve Yaklaşımları 2. Programlama	25	36	50
TOPLAM		77	72	100

SB Dersi 4-7. Sınıf Öğretim Programı (SB47ÖP) incelendiğinde herhangi bir dijital vatandaşlık başlığına rastlanılmamıştır. Bunun yerine alt kazanımlarda dijital vatandaşlığın alt boyutlarına ait olan bazı kazanımlar tespit edilmiştir. Bu kazanımlar 5 ve 6. sınıflarda yer alan “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “etkin vatandaşlık”, “küresel bağlantılar”, “üretim, dağıtım ve tüketim” alt başlıklarında yer almaktadır.

Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri

AK'nin dijital vatandaşlık eğitim projesinin yetkinlik çerçevesinin “Dijital ve Demokratik Kültür için Yetkinlikler” adlı kaynaktan hazırlandığı incelenen el kitapçığında belirtilmiştir (CoE, 2023). Barrett (2016) tarafından hazırlanan raporda “...20 yetkinliğin dört türe...” ayrıldığı ifade edilmektedir. Bu dört tür değerler, tutumlar, beceriler ve bilgi ve eleştirel anlayış türünden oluşmaktadır. Değerler türünde; insan onuruna ve insan haklarına, kültürel çeşitliliğe, demokrasiye, adalete, eşitliğe ve hukukun üstünlüğüne değer vermek yetkinliği yer almaktadır. Tutumlar türü diğer ikinci bir yetkinlik türüdür. Tutumlar türünde; saygı, yurttaşlık bilinci, kültürel farklılığa ve diğer inançlara, dünya görüşlerine ve uygulamalara açıklık, sorumluluk, öz yeterlilik ve belirsizliğe karşı hoşgörü yer almaktadır. Beceriler türünde; kendi kendine öğrenme, analitik ve eleştirel düşünme, dinleme ve gözlemlenme, empati, esneklik ve uyarlanabilirlik, dilsel, iletişimsel ve çoğul dilli becerileri, iş birliği ve çatışma çözme becerileri yer almaktadır. Son tür olan bilgi ve eleştirel anlayış türünde ise benliğin bilgisi ve eleştirel anlayış, dil ve iletişime ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış, dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış yer almaktadır. Ayrıca dijital yetkinlik modelinin oluşturulmasında demokratik kültür yetkinlikleri ile birlikte dijital yetkinliğin açılımı olarak kabul edilen Avrupa Komisyonunun oluşturduğu (2006) temel 8 yetkinlikten biri olan Digital Competence (DIGICOMP) bulunmaktadır. DIGICOMP kuramsal çerçevesi 5 alandan oluşmaktadır. Bu alanlar; bilgi (Information), iletişim (Communication), içerik üretimi (Content Creation), güvenlik (Safety), problem çözme (Problem Solving) alanlarından oluşmaktadır (Ferrari, 2013).

AK dijital vatandaşlık eğitim projesini oluştururken yukarıda bahsedilen DIGICOMP ve demokratik kültür için yetkinlikler başlıklarını temel alarak hazırladıkları belirtilmektedir (CoE, 2023). Ayrıca AK yetkinlik modelinde CDC şemasındaki 20 yetkinlikten yola çıkarak toplam on dijital vatandaşlık alanının oluşturulduğu ifade edilmektedir. Bu alanların oluşturulmasında Ribble’in tanımladığı dijital vatandaşlığın alt boyutlarından da faydalandığı belirtilmiştir (CoE, 2023). Bu alt boyutların oluşturulmasında bir diğer kaynaklarda; “Edutopia, Common Sense Media, Avustralya Hükümeti, Global Citizen, Media Smarts ve Fransız Veri Düzenleme Kurumu” olduğu CoE kitapçığında yer almaktadır (CoE, 2023).

MEB kazanımları ve AK beceriler boyutunda karşılaştırıldığında AK’nin dört tür beceri türü kapsayıcı özellikte ve TYÇ’nin anahtar yetkinliklerinin tanımlanmasında önemli rol oynadığı tespit edilmiştir. Bu açıdan incelendiğinde MEB BTY ve SB Dersi Öğretim Programlarındaki kazanımlar AK’nin belirttiği dört farklı yetkinlik çatısı altında sınıflandırılabilceği görülmektedir. Bu nedenle öğretim programlarında yer alan kazanımlar bu yetkinlik türleri altında sınıflandırılmış ve AK’nin belirttiği dijital vatandaşlığın öğrenme alanları ve alt boyutlarının altında sınıflandırılmıştır.

Dijital Vatandaşlık Öğrenme Alanları ve Alt Boyutları

AK’nin ifade ettiği dijital vatandaşlığın alt boyutlarına ayrılarak kodlanmıştır. Alt boyutlar sırasıyla; erişim ve dâhil olma, tüketici farkındalığı, e-mevcudiyet ve iletişim, medya ve bilgi okuryazarlığı, etik ve empati, aktif katılım, hak ve sorumluluklar, sağlık ve iyi olma hâli, özel yaşam ve güvenlik, öğrenme ve yaratıcılık yer almaktadır. Her bir alt boyutun içinde öğrencilerin kazanması gereken dört farklı yetkinlik türü bulunmaktadır. Bu yetkinlik türleri kuramsal temeller başlığı altında açıklandığı gibi değerler, tutumlar, beceriler ve bilgi ve eleştirel anlayış türlerinden oluşmaktadır. Bu boyutlar çevrim içi olma, çevrim içi sağlıklı olma, çevrim içi haklar şeklindedir. Bu üç öğrenme alanına göre AK ve MEB kaynaklarının kodlanması Tablo 2’de belirtilmiştir. BTY dersi ve SB dersi içeriklerindeki ilgili kısımlar araştırmacı tarafından kodlanarak tek bir tabloda sunulmuştur.

Tablo 2

AK ve MEB Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Modelinin Öğrenme Alanları

KOD	Çevrim İçi Olma	Çevrim İçi Sağlıklı Olma	Çevrim İçi Haklar
Avrupa Konseyi İçerik	Erişim ve Dâhil Olma, Medya ve Bilgi Okuryazarlığı, Öğrenme ve Yaratıcılık	Sağlık ve İyi Olma Hâli, e-Varlık ve İletişim, Etik Değerler ve Empati	Aktif Katılım, Özel Yaşam ve Güvenlik, Haklar ve Sorumluluklar, Tüketici Farkındalığı
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	Dijital Okuryazarlık, Dijital Erişim	Dijital Etik, Dijital İletişim, Dijital Sağlık	Dijital Hukuk, Dijital Ticaret, Dijital Hak ve Sorumluluklar, Dijital Güvenlik
MEB SB Dersi Öğretim Programı	Dijital Okuryazarlık	-	-

Tablo 2 incelendiğinde, Avrupa Konseyi'nin toplam on farklı alt boyutunun “Çevrim İçi Olma”, “Çevrim İçi Sağlıklı Olma” ve “Çevrim İçi Haklar” şeklinde üç farklı öğrenme alanında yer aldığı görülmektedir (CoE, 2023). Bu alt boyutların bazıları bir, bazıları ise birden fazla boyutla iç içe yerleştirilmiştir. “Çevrim İçi Olma” öğrenme alanı, dijital ortama erişim, kültürel ve vatandaşların farklılıklarıyla birlikte yaratıcı ve eleştirel düşüncelerle birlikte dijital ortamlara katılması için gerekli becerilerdir. “Çevrim İçi Sağlıklı Olma” öğrenme alanı bireyin hem sanal hem gerçek ortamda fiziksel ve zihinsel anlamda iyi olmasını, kendisinin dışındaki insanları fark etmesinin yanı sıra çevrim içi ortamlarda mevcudiyetini ve kimliğini oluşturup etkili iletişim kurabilmesini amaçlayan öğrenme alanıdır. “Çevrim İçi Haklar” öğrenme alanı ise bireyin demokratik kültürlerle aktif, pozitif katılımını sağlarken sahip olduğu özel yaşam, güvenlik, tüketici olma ve erişim gibi hak ve sorumluluklarının bilincinde olmasını sağlamayı amaçlamaktadır.

BTY dersi materyalleri incelendiğinde, dijital vatandaşlığın boyutlara ayrılmış bir sınıflandırması; Ribble'nin (2004) tanımladığı dijital vatandaşlığın dokuz alt boyutuna “BTY 5. Sınıf Öğretmen Rehber Kitabı”nda yer verildiği görülmektedir (BT5ÖR, 2018). BTY Dersi 5 ve 6. Sınıf Öğretim Programı incelendiğinde dijital vatandaşlık konu alanında “BT.5.2.2.1. Dijital vatandaşlık uygulamalarının kullanım amaçlarını ve önemini kavrar. E-devlet, e-randevu, e-bankacılık, e-okul gibi uygulamaların incelenmesi sağlanır.” Temel kazanıma yer verildiği görülmektedir (BT56ÖP, 2018).

BTY dersi öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde dijital vatandaşlık alt boyutlarıyla ilgili olarak “Alt boyutlarla ilgili bir bilgim yok ama şöyle; öğretmen el kitabında boyutların tanımları vardı. Yanlış hatırlamıyorsam, işte dijital sağlık, ticaret gibi başlıklar vardı.” (BT1, görüşme) ve “Bununla ilgili sunum vardı, o sunumda alt boyutların tanımları yazıyordu. Benim aklımda kalan dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim gibi alt başlıklar var.” (BT2, görüşme) şeklinde ifadelerin olduğu görülmektedir.

SB öğretmenleri ile yapılan görüşmeler incelendiğinde “Dijital vatandaşlık boyutları diye bir şey hakkında bilgim yok ancak akıl yürütecek olursam dijital teknolojilerle ilgili bilgi sahibi olma gibi boyutların olduğunu düşünüyorum.” (SB1, görüşme) ve “Boyutlar veya alt kazanımları bilmiyorum ama bence bu siber zorba olmama gibi içerikleri vardır muhtemelen.” (SB2, görüşme) ifadelerinde buldukları görülmektedir. “Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Modelinin Öğrenme Alanları” ile ilgili öğretmen görüşleri incelendiğinde, BT öğretmenleri öğretim programının, “Çevrim İçi Olma, Çevrim İçi Sağlıklı Olma, Çevrim İçi Haklar” başlıklarının içerdiği kazanımları sağlayabilecek kapsama sahip olduğu görüşünderken; SB öğretmenleri öğretim programının öğrenme alanları kapsamı konusunda yeterli bilgi sahibi değillerdir.

Erişim ve Dâhil Olma Boyutu

BTY dersi kitaplarında farklı ünite ve konu alanlarında AK'nin “Erişim ve Dâhil Olma Yetkinliğine” dair kazanımlar tespit edilmiştir (Tablo 3). Teknoloji, bilişim teknolojileri ve dijitalleşme ile ilgili kavramların açıklamasıyla ve bilişim teknolojilerinin günlük hayattaki yerini tartışmayla ilgili kazanımlara 5. sınıfta yer verildiği görülmektedir. Paralel olarak bilişim teknolojilerinin günlük yaşamdaki yeri, sosyal ve kültürel hayata etkilerinin değerlendirilmesine ait kazanımların 6. sınıfta yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 3*AK Erişim ve Dâhil Olma Yetkinliği ve MEB Kazanımları*

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsan onuruna ve insan haklarına değer vermek	Sorumluluk ve saygı	Benlik bilinci ve kendisini eleştirel olarak anlama	Dinleme ve gözlemlenme becerileri, empati ve iş birliği becerileri
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	-	BT.5.1.1.1. BT.5.1.1.3. BT.6.1.1.1. BT. 6.1.1.4.	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

BTY dersi öğretmenlerinin dijital erişimle ilgili yukarıda yer alan kazanımlara yönelik “Kazanımların ne kadar erişime göre dağıtıldığını bilmiyorum ama ders süresi çok kısa ve bunların daha detaylandırılmadan işlenmesinden yanayım.” (BT1, görüşme) ve “Aslında ben bu kazanımların çok üzerinde durulduğunu düşünmüyorum. Çocukların fazla ilgisini çekmiyor veya belki biz çok üzerinde duramadığımız için öyle geliyor olabilir.” (BT2, görüşme) şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır. SB dersi ders kitaplarında dijital erişimle ilgili herhangi bir tanıma rastlanılmamaktadır. Bununla birlikte SB dersi öğretmenleri “...böyle bir konu olabilir... bilgim yok...” (SB1 ve SB2, görüşme) ifadelerinde bulunmuşlardır. Öğretmen görüşleri, her iki programın da sorumluluk ve saygı, benlik bilinci ve kendisini eleştirel olarak anlama vb. dijital vatandaşlık içeriklerini; tutum, değer, beceri, bilgi ve eleştirel anlayış açılarından AK’ye benzer nitelikte hazırlanmadığını göstermektedir. BT öğretmenlerinin görüşleri incelendiğinde, öğretim programı erişim ve dâhil olma yetkinliği konusunda çeşitli kazanımlara sahip olmasına rağmen, bu kazanımları sağlayacak yeterli etkinlikleri gerçekleştirmek için ders süresinin kısıtlı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tüketici Farkındalığı Boyutu

AK'nin tüketici farkındalığı yetkinliğine ait boyutlar tablo 4'te belirtilmiştir. Evrensel değerler, sorumluluk alma, aktif katılıma dayalı yetkinliklere yer verildiği görülmektedir. MEB kaynaklarında AK'nin aksine herhangi bir dijital ticaret yetkinliğine veya kazanımına rastlanılmamıştır.

Tablo 4

AK Tüketici Farkındalığı Yetkinliği ve MEB Kazanımları

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	Demokrasi ve adalet, insan onuru ve hakları	Sorumluluk ve saygı	Dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	Analitik ve eleştirel düşünmeyi, çatışma çözümünü, iş birliğini öğrenme
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

Sadece BTY dersi 5. sınıf öğretmen rehber kitabında sunumlarda dijital ticaretin ne olduğuna dair öğretmenin bilgi vermesi istenildiği görülmektedir (BT5ÖR, 2018). BTY dersi öğretmenleri dijital ticaret boyutuyla ilgili kazanımlar ve öğretim süreciyle ilgili “Bizde bu konuyla ilgili bir kazanım yok maalesef... Konuyla alakalı bir öğretim yapmıyorum ekstra bir materyal maalesef hatırlamıyorum.” (BT1, görüşme) ve “Bir kazanım hatırlamıyorum, böyle bir konu da yok zaten. Olmadığı için materyal veya bir değerlendirme yapmıyorum.” (BT2, görüşme) ifadelerinde bulunmuşlardır. Bu konuda SB dersi öğretmenlerinin herhangi bir bilgisinin olmadığına dair görüş bildirmişlerdir. BT öğretmenleri görüşleri, öğretim programının tüketici farkındalığı yetkinliği konusunda kazanımlara ulaşamayacağını, dolayısıyla AK içeriklerine benzer düzeyde hazırlanmadığını ortaya koymaktadır.

E-Mevcudiyet ve İletişim Boyutu

Tablo 5'te e-mevcudiyet ve iletişim yetkinliği ve MEB kazanımları yer almaktadır. İnsan hakları, öz farkındalık, sorumlu olma yetkinliklerinin değerler, tutumlar, bilgi ve eleştirel anlayış boyutlarında yer aldığı görülmektedir. Diğer yandan empati ve iş birliği kavramlarının beceriler boyutunda olduğu görülmektedir. MEB SB dersi kaynaklarında herhangi bir kazanıma rastlanmamıştır. Ancak BTY dersi içeriklerinde dijital iletişim kazanımlarına ilişkin bulgulara rastlanmaktadır. Tablo 5'te dijital iletişimle ilgili hem 5. sınıf hem de 6. sınıf düzeyinde kazanımların olduğu görülmektedir. Ancak 6. sınıf düzeyindeki kazanımların 5. sınıftaki kazanımlara göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Tablo 5*AK e-Mevcudiyet ve İletişim Yetkinliği ve MEB Kazanımları*

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsan hakları ve insanlık onuru	Sorumluluk ve saygı, vatandaş sorumluluğu ve açıklık	İnsanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması	Dinleme, gözlemleme, empati ve iş birliği
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	-	BT.5.3.3.1. BT.5.3.3.2. BT.6.3.3.1. BT.6.3.3.2. BT.6.3.3.3. BT.6.3.3.4. BT.6.3.3.5.	BT.5.3.3.3. BT.6.3.3.6.
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

Ancak 6. sınıf düzeyindeki kazanımların 5. sınıftaki kazanımlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. BTY dersi öğretmenleri kazanımların genel değerlendirmesinde “Kazanımlar daha çok internette gezinme, iletişimin temellerinde neler olduğuna değiniliyor.” (BT1, görüşme) ve “Genelde bu kazanımlarda sosyal medyayla ilgili iletişim araçlarının neler olduğuna fazla değinmiyorum.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BTY dersi öğretmenleri uygulanan öğretim sürecini ilişkin “Daha çok kavram öğretimi var bizde. İşte e-posta nedir, iletişim araçları nelerdir gibi sayma faaliyetleri var ve buna yönelik çok fazla etkinlik planlaması var. Bunların birçoğunu bilgisayarsız, gayet sınıf ortamında öğretebiliyorsun.” (BT1, görüşme) ve “Kavram öğretimi, araçları sayma gibi etkinlikler uyguluyorum. Mesela ders kitabında farklı tekniklerde bu sayma kazanımlarını öğretiyor ama sınıf mevcudu çok olunca ve ders saati az olunca ben pek bu içerikleri sınıfta uygulayamıyorum.” (BT2, görüşme) ifadelerinde buldukları görülmektedir. BT öğretmenlerinin görüşlerine göre öğretim programları, e-mevcudiyet ve iletişim yetkinliği açısından yeterlilik sağlamaya uygundur ve insanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması, dinleme, gözlemleme, empati ve iş birliği başlıklarında yeterli kazanımlara sahiptir.

Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Boyutu

Tablo 6’da AK’nin medya ve bilgi okuryazarlığı yetkinliğine ait bulgulara yer verilmiştir. Yenilikçilik, yaratıcılık değerlerinin, farklı düşünme biçimleriyle birlikte analiz yeteneğinin tutum, bilgi ve eleştirel anlayış boyutlarında yer aldığı görülmektedir. Diğer boyutlarla benzer bir biçimde ekip ve işbirlikli çalışmayla öğrenmeye aktif katılımın sağlanması gerektiğine yer verildiği görülmektedir. Tablo 6 incelendiğinde, internet ortamının yapısını açıklama, araştırma yapma, bilgi kaynaklarını sorgulama kazanımlarının 5. sınıf düzeyinde verildiği görülmektedir. 6. sınıf düzeyinde ise araştırmaları ileri düzeye taşıma, ders içeriklerine internette ulaşabilme ve kontrol etme gibi daha ileri düzeyde kazanımların yer aldığı görülmektedir.

Tablo 6*AK Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Yetkinliği ve MEB Kazanımları*

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsan Hakları, Yenilikçilik, Yaratıcılık	Düşünme ve Etik Düşünme	Eleştirel Düşünce ve Analiz Yeteneği	Ekip Çalışması ve İşbirliğiyle aktif katılım
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	BT.5.3.2.4. BT.5.3.2.5.	BT.5.3.2.1. BT.5.3.2.2. BT.5.3.2.3. BT.5.3.2.6. BT.5.3.2.6. BT.6.3.2.1. BT.6.3.2.2. BT.6.3.2.3. BT.6.3.2.4.	
MEB SB Dersi Öğretim Programı	SB.5.4.1. SB.6.4.2.	SB.5.4.2. SB.5.4.3. SB.5.4.5. SB.5.6.1. SB.6.4.4. SB.7.1.4.	SB.4.2.1 SB.4.3.1. SB.4.4.3. SB.4.4.4. SB.4.4.5. SB.4.7.1. SB.5.7.2. SB.6.4.3. SB.7.1.3. SB.7.4.1. SB.7.5.6.	-

BTY dersi öğretmenleriyle kazanımların öğretimine yönelik “Araştırma, internette bilgi toplama öğrencilerin zaten kolaylıkla yapabildiği bir şey. Ama bilgiyi ayırt etme konusunda dolandırıcılardan uzak durma, güvenli siteleri öğrenme üzerinde daha fazla duruyorum.” (BT1, görüşme) ve “Bu kazanımlar kolay konular ama bence benimsenmesi zor konular. Örnek olaylar olsa, yanlış ve doğru bilgi, güvenilir site içerikleriyle karşılaştırma etkinliklerin sayısı artsa daha güzel olabilir.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 6’da SB dersi içeriklerinde yer alan dijital okuryazarlık kazanımları yer almaktadır. Araştırma, medya okuryazarlığı, güvenlik kuralları, telif hakları üzerine kazanımların yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu kazanımlar “kültür ve miras”, “insanlar, yerler ve çevreler”, “bilim, teknoloji ve toplum”, “küresel bağlantılar”, “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanlarının konularıyla iç içe geçtiği görülmektedir. Bu kazanımlara bakıldığında diğer okuryazarlık türleriyle ve dijital vatandaşlığın alt boyutlarıyla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Örneğin, telif ve patent haklarıyla ilgili SB.6.4.4. kazanımı dijital okuryazarlık, dijital hukuk boyutuyla ve hukuk okuryazarlığı ile bağlantılı olarak yer aldığı tespit edilmiştir. SB dersi öğretmenleriyle kazanımların öğretimine yönelik “4.ünite konuları genelde bilimsel yöntemleri, bilim insanlarını ele alıyor ama

bazı teknolojinin doğru kullanımıyla alakalı kazanımlarda yer alabiliyor. Genelde güvenlik ve araştırma üzerine konular oluyor. Ama SB 6.sınıfta o kadar ağır konulara sahip ki ben fazla etkinlik yapamıyorum.” (SB1, görüşme) ve “Konularda araştırma ve güvenlik kazanımları oluyor teknoloji boyutunda. Ama 6.sınıfta çocuklar ağır tarih görüyor. Dolayısıyla bu kazanımlara fazla zaman kalmıyor. Sınıf mevcudu kalabalık olduğundan daha çok bilgiyi sunup devam ediyorum.” (SB2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BT öğretmen görüşlerine göre öğretim programının Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Yetkinliği açısından özellikle düşünme ve etik düşünme, eleştirel düşünce ve analiz yeteneği alt başlıklarında AK’ye benzer ve yeterli içerikle hazırlandığı görülmektedir. Buna karşılık, SB öğretmenlerinin görüşleri programın benzer açılardan AK’ye uygun olduğunu, fakat uygulamada dersin içeriğinin yoğun olması sebebiyle medya ve bilgi okuryazarlığı yetkinliğine yeterliği vaktin ayırlamadığını göstermektedir.

Etik ve Empati Boyutu

Tablo 7’de AK’nin etik değerler ve empati boyutu için değerler, tutum, beceri, bilgi ve eleştirel anlayış boyutlarına ait yetkinlikler yer almaktadır. Sorumlu olma, iş birliği, aktif katılım gibi yetkinlikler önceki başlıklarda olduğu gibi yer almaktadır. Empati becerilerinin bu boyutta yer aldığı da görülmektedir. Bilişim etiği, etik ilkeler ve etik değerleri fark etme kazanımlarının 5. sınıf konularında yer aldığı görülmektedir. 6. sınıf düzeyinde ise internet etiği, etik ihlallerin neler olduğu ve siber zorbalık konularının öğretildiği tespit edilmiştir.

Tablo 7

AK Etik Değerler ve Empati Yetkinliği ve MEB Kazanımları

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsanlık Onuru ve Hakları	Sorumluluk ve Saygı	İnsanın Kendisini Bilmesi ve Eleştirel Bir Biçimde Anlaması	Dinleme ve Gözlemleme, Empati ve İşbirliği
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	BT.5.2.1.3. BT.5.2.1.4.	BT.5.2.1.1. BT.5.2.1.2. BT.6.2.1.1. BT.6.2.1.2. BT.6.2.1.3.	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

BTY dersi öğretmenleriyle kazanımların öğretimine yönelik “Etik konusu öğrencilerin çok kolay anlayabileceği konu, örnek olaylar daha yardımcı oluyor. Mesela siber zorbalıkla ilgili etkinlikler çok iyi. Bence etik kazanımları çok yerinde ve doğru. Belki daha fazla örnek olay, drama etkinliği olsa güzel olabilir. Ben öğretimde en çok onlardan faydalaniyorum bir de video içerikleri bulmaya çalışıyorum.” (BT1, görüşme) ve “Dijital etik, tam anlamıyla bir kazanım olarak yok ama etik değerlerle ilgili konular var. İnternet etiğinde kitapta örnek olaylar var ama ben daha çok

internette veya sosyal medyadaki videoları gösteriyorum öğrencilere. Onlarla konuyu işlemek daha yerinde oluyor.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BT öğretmen görüşleri, öğretim programının, sorumluluk ve saygı, insanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması vb. dijital vatandaşlık içeriklerinin, tutum ve bilgi ve eleştirel anlayış açılarından AK’ye benzer nitelikte hazırlandığını göstermektedir.

Aktif Katılım Boyutu

Tablo 8’de BTY dersi içeriklerinde yer alan dijital hukuk kazanımlarına ait bulgular yer almaktadır. Tablo 8 incelendiğinde önceki boyutlarda yer alan yetkinliklerin yanı sıra yurttaşlık bilincinin yer aldığı görülmektedir. Bilişim suçları ve ilgili kanunların neler olduğu, bu suçlara karşı nasıl önlem alınması gerektiğine dair kazanımların yer aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca telif hakları ve lisans türlerinin neler olduğu öğrencilere öğretildiği görülmektedir. Benzer kazanımlar Tablo 6’de verilen SB dersi dijital okuryazarlık kazanımlarında yer aldığı tespit edilmiştir. Ancak kapsamı incelendiğinde bu kazanımlar dijital okuryazarlık kazanımı olduğu görülmektedir.

Tablo 8

AK Aktif Katılım Yetkinliği ve MEB Kazanımları

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	Demokrasiye, adalete, insan onuruna ve saygıya değer vermek	Yurttaşlık bilinci, Sorumluluk ve Saygı	Benliğin bilgisi ve eleştirel anlayışı	Dinleme ve Gözlemleme, Empati ve İşbirliği
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	BT.6.2.1.4. BT.6.2.1.5. BT.6.2.1.6. BT.6.2.1.7.	-	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

SB dersi öğretmenleri dijital hukuk konularının öğretimine ilişkin “Bizde küçük bir kazanım bu ama belki üzerine vatandaşlık eğitimiyle pekiştirilebilir. Soru-cevap şeklinde derste kısa bir şekilde işleyebiliyoruz. Fazla da bir zaman olmuyor zaten.” (SB1, görüşme) ve “Çok üzerinde durmadım bugüne kadar zaten çocuklar bu tarz şeylerle uğraşmıyor gibi geliyor. Bir açıdan belki korsan müzik indirme gibi konulara yönelik içerik olabilir.” (SB2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BTY dersi öğretmenleri dijital hukuk konularının öğretimine ilişkin “Siber suçlarla birlikte işlenen bir konu olduğu için çocuklar hacker olma gibi şeylere özeniyorlar. Onları cezbeden şey bu olduğu için bunun ne kadar tehlikeli olduğu video içerikleriyle dersi işliyorum. Etkinliklere pek bağlı kalmıyorum çünkü çok düz anlatımı olan sunumlar var. Drama etkinliği bir keyifli ama onu daha bir kez yapabildim.” (BT1, görüşme) ve “Siber güvenlik, ne bileyim internette izin almadan şarkı indirme gibi şeyler daha önemli konular olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuklar bazen bir şeyler üretmek istiyorlar,

onları başka içeriklerden alıp toparlıyorlar. Örnek olaylar olabilirdi veya araştırmaya dayalı ödevlere yer verilebilir.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. Öğretmen görüşlerine göre öğretim programlarının daha çok dijital hukuk ve siber güvenlik konuları açısından AK’nin aktif katılım yetkinliğine destek verdiği görülmektedir.

Hak ve Sorumluluklar Boyutu

Tablo 9’da AK’nin haklar ve sorumluluklarla ilgili yeterliliğin dört boyutu yer almaktadır. Boyutlar incelendiğinde diğer boyutlarda yer alan insan onuru ve hakkı, empati, iş birliği, dinleme ve gözleme becerileri gibi yeterlilikler yer almaktadır. Ayrıca BTY dersi içeriklerindeki dijital hak ve sorumlulukların kazanımlarına ait bulgular yer almaktadır. Tablo 9 incelendiğinde, 5.sınıf düzeyinde sadece bir kazanımın olduğu görülmektedir. Bu kazanım dışında 6.sınıf düzeyinde sadece iki kazanım bulunmaktadır. Çevrim içi ortamdaki davranışların farkında olma ve içeriklerin ayırt ediciliğini kavrama olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 9

AK Hak ve Sorumluluklar Yeterliliği ve MEB Kazanımları

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsan onuru ve hakkı	Sorumluluk ve Saygı	Kendine ve dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	Dinleme ve gözleme, empati, iş birliği ve çatışma çözümü
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	BT.5.2.1.3.	-	BT.6.2.2.1. BT.6.2.2.2.
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

SB dersi içeriklerinde herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. SB dersi öğretmenleri bu durumla ilgili “Bu konu bizde tam olarak yok. Genel bir şey söyleyemem maalesef.” (SB1, görüşme) ve “Yok, bunu bilmiyorum, bir şey söyleyemem.” (SB2, görüşme) şeklinde görüş bildirmiştir. BTY dersi öğretmenleri dijital hak ve sorumlulukların öğretim süreçleriyle ilgili sorulara “Bu konuyu ben daha çok güvenlik konusunda, genel olarak işliyorum. Bu kazanımlarla ilgili özel bir şey hazırlamıyorum.” (BT1, görüşme) ve “Bu daha çok güvenlik konularıyla iç içe geçiyor. Bilgiyi sunma ağırlıklı olarak işliyorum. Arada değindiğim kazanımlar diyebilirim.” (BT2, görüşme) şeklinde yanıt vermişlerdir. BT öğretmen görüşleri, öğretim programının tutum ve beceri kazanımları açısından AK’nin sunduğu sorumluluk ve saygı ve dinleme ve gözleme, empati, iş birliği ve çatışma çözümü başlıklarına ulaşılabilceğini göstermektedir.

Sağlıklı ve İyi Olma Hâli Boyutu

Tablo 10’da BTY dersi içeriklerinde yer alan kazanımlara ait bulgular yer almaktadır. 5. sınıf ve 6. sınıf düzeyinde sadece birer kazanımın yer aldığı tespit edilmiştir. Bu kazanımlarsa ergonomi, beden ve ruh sağlığının bilişim teknolojileriyle nasıl etkilendiğini fark etme ve yorum getirme olduğu görülmektedir. SB dersi içeriklerinde herhangi bir kazanıma rastlanılmamaktadır. BTY dersi içeriklerinde birer etkinliğin olduğu ve bu etkinliklerden birisi bilgiyi sunma, diğerinin ise bir drama etkinliği olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 10

AK Sağlıklı ve İyi Olma Hâli Yeterliliği ve MEB Kazanımları

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	İnsan Hakları ve İnsan Onuru	Sorumluluk ve Saygı	İnsanın Kendisini Bilmesi ve Eleştirel Bir Biçimde Anlaması	Çok dillilik, Dinleme ve Gözlemeleme, Empati ve İşbirliği
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	-	-	BT.5.1.1.4. BT.6.1.1.3.	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

Bu durumla ilgili BTY dersi öğretmenleri “Dijital sağlıkla ilgili bir şey yok. En bilinen ergonomi posteri var. Bir de siber zorbalığa uğrayan birinin psikolojisine değiniyorum. Bu konuyla ilgili fazla bir içerik yok.” (BT1, görüşme) ve “Ben bir kazanım sen söyleyene kadar hatırlayamadım. Ben üzerinde dururken en çok fiziksel boyutun üzerinde duruyorum en fazla. Başka da bir şey yok.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BT öğretmen görüşleri, MEB programının sorumluluk ve saygı, İnsanın Kendisini Bilmesi ve Eleştirel Bir Biçimde Anlaması ve Empati ve İşbirliği vb. dijital vatandaşlık içeriklerini; tutum, değer, beceri, bilgi ve eleştirel anlayış açılarından AK’ye hazırlar nitelikte olduğunu göstermektedir.

Özel Yaşam ve Güvenlik Boyutu

Tablo 11’de AK’nin özel yaşam ve güvenlik yetkinliğinin boyutlara ayrılmış bulguları yer almaktadır. Demokrasi ve adalet, dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış dışında diğer yeterliliklerin önceki boyutlarla benzer olduğu görülmektedir. BTY dersi içeriğinde yer alan kazanımlarına ait bulguları bulunmaktadır. Dijital güvenlik BTY dersi içeriklerinde en çok kazanıma sahip konulardan birisi olduğu görülmektedir. Dijital kimlikleri ayırt etme, şifre güvenliğini sağlama ve özel yaşamın gizliliği konusuna dair 5. sınıfta kazanımların yer aldığı görülmektedir. 6. sınıfta gizlilik ve güvenlik boyutlarının önemine, bilgi koruma yöntemlerine, zararlı ve güvenilir yazılımların neler olabileceğine dair kazanımların yer aldığı tespit edilmiştir.

Tablo 11*AK Özel Yaşam ve Güvenlik Yeterliliği ve MEB Kazanımları*

KOD	Yetkinliğin Değer Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Tutum Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Bilgi ve Eleştirel Anlayış Boyutuyla İlgili Kazanımlar	Yetkinliğin Beceriler Boyutuyla İlgili Kazanımlar
Avrupa Konseyi İçerik	Demokrasi ve adalet, insan onuru ve hakları	Sorumluluk ve Saygı	Dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	Dinleme ve Gözlemeleme, Empati ve İşbirliği
MEB BTY Dersi Öğretim Programı	BT.5.2.2.2.	BT.5.2.3.1.	BT.5.2.3.2. BT.6.2.3.1. BT.6.2.3.2. BT.6.2.3.3. BT.6.2.3.4. BT.6.2.3.5. BT.6.2.3.6.	-
MEB SB Dersi Öğretim Programı	-	-	-	-

BTY dersi öğretmenleri dijital güvenlik öğretimiyle ilgili “Bu bölüm öğrenciler için hem keyifli hem bol içerikle dolu. Bence bahsettiğin boyutlar arasında en önemli boyut olabilir. Genelde video içerikleri ve şifre öneren birtakım programlar var, onlarla dersi işlemek çok keyifli oluyor.” (BT1, görüşme) ve “En akılda kalan yer burası, benim açımdan en verimli geçen konular güvenlik konuları. İnternetteki materyalleri daha çok kullanıyorum. Zaten çocuklar virüs yazma, hacker olma gibi şeyleri ilgiyle takip ediyorlar. O yüzden burada etkinliklerden ziyade internetteki içerikleri toplamak güzel oluyor.” (BT2, görüşme) şeklinde görüş bildirmişlerdir. BT öğretmen görüşleri MEB öğretim programlarının Özel Yaşam ve Güvenlik Yeterliliği açısından AK’nin demokrasi ve adalet, insan onuru ve hakları sorumluluk ve saygı dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış dinleme ve gözlemeleme, empati ve iş birliği açılarından uygun bir zemin sağladığını göstermektedir.

Öğrenme ve Yaratıcılık Boyutu

Öğrenme ve yaratıcılık, AK’de yer alan Ribble’in (2015) tanımladığı dokuz alt boyutla eşleşmeyen ve dolayısıyla MEB öğretim programlarında dijital vatandaşlık başlığı altında karşılığı olmayan bir boyut olduğu tespit edilmiştir. Öğrenme ve yaratıcılık boyutuna ait belirtilen gerekli yetkinlikler AK kitapçığında yer almaktadır. Değerler boyutunda kültürel çeşitlilik, tutum boyutunda açıklık ve saygı, bilgi ve eleştirel anlayış boyutunda dil, iletişim, benlik bilinci, kendisini eleştirel anlama, beceriler boyutunda ise öğrenme, analitik eleştirel düşünme, çok dillilik ve esneklik becerileri bulunmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Dijital Vatandaşlık Boyutlarının Dağılımı ve Bütünleşik Program Eksikliği

Araştırma bulguları, bilişim teknolojileri ve yazılım (BTY) dersinin dijital vatandaşlık alt boyutlarının büyük bir bölümünü kapsadığını, buna karşılık sosyal bilgiler (SB) dersinin bu boyutları sınırlı ve dolaylı biçimde ele aldığını göstermektedir. BTY dersinde özellikle dijital güvenlik, dijital iletişim, dijital etik gibi alt boyutlara yönelik çok sayıda kazanım yer alırken; SB dersinde dijital vatandaşlığa doğrudan atıf yapılmamakta, yalnızca “bilim, teknoloji ve toplum”, “etkin vatandaşlık” gibi temalar altında sınırlı sayıda ilgili kazanım bulunmaktadır. Bu durum, dersler arası bütüncül bir dijital vatandaşlık eğitim yaklaşımının eksikliğini ortaya koymaktadır.

Bu sonuç daha önceki araştırmalarla güçlü biçimde örtüşmektedir. Nitekim Sari ve Taşer (2017) Türkiye’de dijital vatandaşlık çalışmalarının sınırlı olduğunu ve konunun çok disiplinli doğası gereği farklı branşlarda ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Kara ve Atasoy (2019), Aydemir (2019)’in ve Metin ve Cin’in (2019) SB öğretim programının dijital vatandaşlık bağlamında yetersiz olduğunu, kazanımların hem sayıca az hem de dağınık olduğunu vurgulamaktadır. Öğrencilerin dijital vatandaşlık algılarının da sınırlı düzeyde olduğu (Çepni vd., 2014; Tan & Merey, 2019) düşünüldüğünde, SB kazanımlarının bu algıların gelişimine katkı sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Ancak mevcut araştırma, bu eksikliğin yalnızca SB dersi özelinde değil, BTY ve SB dersleri arasındaki uyum eksikliğinde de görüldüğünü ortaya koyarak alan yazınına özgün bir katkı sağlamaktadır. Öte yandan Ribble’in (2015) vurguladığı dokuz alt boyutun tümüne dengeli erişim gerekliliği, MEB müfredatında tam olarak karşılık bulunmamaktadır. Özellikle BTY dersinin bazı boyutlarda yoğunlaşması, diğer boyutlarda ise sınırlı kalması bu durumu desteklemektedir. Oysa Öztürk (2021), dijital vatandaşlık eğitiminin öğretim programlarına daha sistematik biçimde dâhil edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu farklılaşma, öğrencilerin dijital vatandaşlık becerilerinin parçalı biçimde gelişmesine neden olabilir. Öğrenciler BTY dersinde dijital güvenlik ve iletişim gibi teknik ve davranışsal beceriler kazanırken, SB dersinde dijital haklar, demokratik katılım ve küresel vatandaşlık bilinci gibi sosyo-kültürel boyutlarda yeterince desteklenmemektedir. Dolayısıyla, alan yazınında vurgulanan bütünleşik dijital vatandaşlık eğitimi (Choi, 2016; Cortesi vd., 2020) hedefine Türkiye bağlamında henüz ulaşamadığı görülmektedir. Türkiye’de dijital vatandaşlık eğitiminin farklı yaş düzeyleri ve disiplinler arasında çok yönlü ele alınması gerektiğine ilişkin genel eğilim (Metin & Cin, 2021; Sari & Taşer, 2017; Tutar vd., 2024) bu bulguyu desteklemektedir.

Avrupa Konseyi Çerçevesi’ndeki Eksik Alanlar ve Türkiye Müfredatına Yansımaları

Karşılaştırmalı analiz, Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi Çerçevesi’nde yer alan tüketici farkındalığı ve e-mevcudiyet boyutlarının MEB müfredatında yer almadığını ortaya koymuştur. Tüketici farkındalığı; dijital ticaret, çevrim içi satın alma güvenliği, dijital reklam bilinci gibi konuları kapsamakta olup, öğrencilerin dijital ortamdaki ekonomik kararlarında bilinçli ve güvenli hareket etmelerini hedefler. E-mevcudiyet ise bireylerin çevrim içi kimliklerini yönetmeleri, dijital itibarlarını korumaları ve sanal ortamlarda etik iletişim kurabilmeleri için gerekli yetkinlikleri ifade eder.

MEB müfredatında bu iki alanın bulunmaması, öğrencilerin dijital yaşamın bu kritik boyutlarında sistematik bir eğitim almalarını engellemektedir. BTY öğretmenleri de görüşmelerde bu eksikliği vurgulamış; söz konusu konulara ilişkin kazanım ve materyal bulunmadığını, ders içerisinde bu konulara yer verilmediğini belirtmiştir. SB öğretmenleri ise bu alanlara dair herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmiştir.

Bu bulgu, girişte değinilen uluslararası uygulamalarla karşılaştırıldığında belirgin bir fark yaratmaktadır. Örneğin, Common Sense Media’nın dijital vatandaşlık programında tüketici farkındalığı ve e-mevcudiyet ayrı modüller hâlinde işlenmekte, öğrenciler hem güvenli dijital tüketim hem de çevrim içi kimlik yönetimi konularında proje tabanlı etkinliklere katılmaktadır (Common Sense Media, 2023). Benzer şekilde Netsafe (2018), çevrim içi itibar yönetimi ve dijital ayak izi farkındalığını temel yetkinlik alanlarından biri olarak tanımlamaktadır.

Alan yazınında Türkiye’de bu alanlara yönelik sistematik bir müfredat geliştirilmediğine ilişkin önceki bulgular sınırlıdır. Dolayısıyla bu araştırma, Türkiye’deki dijital vatandaşlık eğitiminde program düzeyinde kavramsal boşluk bulunduğunu ampirik olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca Avrupa Konseyi Çerçevesi’nin bütüncül yapısına karşılık, MEB müfredatının daha çok teknik ve güvenlik odaklı bir perspektife sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, öğrencilerin dijital topluma tam anlamıyla katılımını sağlayacak çok boyutlu yetkinlik setini geliştirmelerini zorlaştırabilir.

Öğretmen Görüşleri, Uygulama Güçlükleri ve Pedagojik İhtiyaçlar

Araştırmada elde edilen öğretmen görüşleri, müfredatın uygulanması sürecinde önemli güçlüklerin bulunduğunu göstermektedir. BTY öğretmenleri, ders sürelerinin kısıtlı olduğunu, içerik yoğunluğu nedeniyle bazı kazanımların yüzeysel işlendiğini, materyal çeşitliliğinin yetersiz olduğunu belirtmiştir. SB öğretmenleri ise dijital vatandaşlık konularında bilgi eksikliklerini ifade etmiş, ders müfredatındaki yoğunluk nedeniyle bu konulara zaman ayıramadıklarını dile getirmiştir. Bu bulgular, öğretmenlerin dijital vatandaşlık konusundaki bilgi düzeylerinin ve pedagojik yeterliklerinin sınırlı olduğuna yönelik daha önceki araştırmalarla örtüşmektedir (Görmez, 2016; Hamutoğlu vd., 2017; Metin & Cin, 2021; Metin & Çolak, 2019; Özer vd., 2017; Türküresin & Biçer, 2020). Uzman görüşlerine dayalı çalışmalar da benzer şekilde, dijital vatandaşlık eğitiminin uygulanmasında yapısal ve pedagojik zorluklar bulunduğunu göstermektedir (Çetin & Baklavacı, 2024; Karakuyu & Ocak, 2024; Öteleş & Merey, 2022).

Bu bulgular, giriş kısmında atf yapılan Tan ve Merey (2019) ile Öteleş ve Merey (2022)’nin tespitleriyle örtüşmektedir. Her iki çalışma da öğretmenlerin dijital vatandaşlık konusundaki bilgi ve pedagojik becerilerinin sınırlı olduğunu, bu nedenle konunun derslerde yeterince yer bulamadığını ortaya koymuştur. Mevcut araştırma, bu duruma ek olarak BTY öğretmenlerinin konuyu teknik boyutlarıyla daha rahat işleyebildiğini, SB öğretmenlerinin ise hem bilgi eksikliği hem de ders içeriği yoğunluğu nedeniyle konuya yeterince yer veremediğini göstermektedir.

Öte yandan, bazı öğretmenler özellikle dijital etik, siber zorbalık ve dijital güvenlik gibi konularda öğrencilerle örnek olay çalışmaları, video analizi ve drama etkinlikleri gibi aktif öğrenme yöntemlerini kullandıklarını belirtmiştir. Ancak bu uygulamalar öğretmen inisiyatifiyle sınırlı kalmakta, sistematik bir öğretim stratejisine dönüşmemektedir. Alan yazınında (Heitin, 2016; Ribble, 2015) dijital vatandaşlık eğitiminin etkinliğinin, yalnızca içerik aktarımına değil; etkileşimli, senaryo tabanlı ve problem çözme odaklı etkinliklere bağlı olduğu vurgulanmaktadır. Dolayısıyla mevcut uygulama biçimi, alan yazınında önerilen pedagojik yaklaşımlarla kısmen örtüşmekte, ancak sistematiklik ve süreklilik bakımından yetersiz kalmaktadır.

Bir diğer önemli husus, program-uygulama arasındaki boşluktur. Müfredat düzeyinde yer alan kazanımlar, uygulamada ders süresi, materyal yetersizliği ve öğretmen eğitimi eksikliği gibi nedenlerle istenilen düzeyde öğrenciye kazandırılmamaktadır. Bu durum, dijital vatandaşlık eğitiminin etkisini sınırlayan yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Giriş kısmında atf yapılan Çetin ve Baklavacı (2024) ile Karakuyu ve Ocak (2024) da benzer biçimde dijital vatandaşlık eğitiminin uygulanmasında yapısal ve pedagojik engeller bulunduğunu vurgulamaktadır.

Bu üç başlıkta yapılan tartışma, Türkiye’de dijital vatandaşlık eğitiminin Avrupa Konseyi Çerçevesi’yle karşılaştırıldığında hem kapsam hem de uygulama boyutunda eksiklikler taşıdığını göstermektedir. Bulgular, mevcut durumun alan yazınındaki önceki tespitlerle büyük ölçüde örtüşüğünü, ancak özellikle dersler arası uyum eksikliği ve çerçeve dışı kalan öğrenme alanları konularında yeni ve özgün bulgular sunduğunu ortaya koymaktadır. Program-uygulama arasındaki bu uyumsuzluk, Türkiye bağlamında daha önce Turan ve Avcı (2018), Kara ve Atasoy (2019) ve Aydemir (2019) tarafından da ifade edilmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’de dijital vatandaşlık eğitiminin uluslararası standartlarla uyumlu, bütünlük ve pedagojik açıdan etkin bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir.

Bu araştırmanın bulguları ve tartışma bölümünde ortaya konulan değerlendirmeler ışığında, Türkiye’de ortaokul düzeyinde dijital vatandaşlık eğitiminin Avrupa Konseyi Dijital Vatandaşlık Eğitimi Çerçevesi ile daha uyumlu ve etkili hâle getirilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

1. Bütünlük Program Tasarımı: Bilişim teknolojileri ve yazılım (BTY) ile sosyal bilgiler (SB) derslerinin dijital vatandaşlık kazanımları arasında uyum sağlanmalı, bu iki dersin programları birbirini tamamlayacak biçimde yeniden yapılandırılmalıdır. Ortak “dijital vatandaşlık temaları” belirlenerek her iki dersin kazanımlarında ardışıklık ve bütünlük sağlanmalıdır.
2. Eksik Boyutların Müfredata Eklenmesi: Avrupa Konseyi Çerçevesi’nde yer alan tüketici farkındalığı ve e-mevcudiyet boyutları MEB öğretim programlarına dâhil edilmelidir. Çevrim içi kimlik yönetimi, dijital ayak izi farkındalığı, dijital reklam bilinci, güvenli çevrim içi alışveriş gibi konular öğrencilerin gerçek yaşam deneyimleriyle ilişkilendirilerek işlenmelidir.
3. Etkinlik ve Materyal Çeşitliliğinin Artırılması: Ders kitapları ve öğretmen kılavuzları, dijital vatandaşlık konularını işleyen örnek olay, drama, proje tabanlı öğrenme, problem çözme gibi etkin öğrenme yöntemlerini içerecek şekilde zenginleştirilmelidir. Özellikle SB dersinde dijital vatandaşlık konularını görünür kılacak senaryo temelli öğrenme materyalleri geliştirilmeli ve EBA platformu üzerinden erişime açılmalıdır.

Extended Summary

Introduction

Digital citizenship has become a key educational priority in the 21st century, encompassing the knowledge, skills, values, and attitudes required for responsible, ethical, and effective participation in the digital society. The Council of Europe (CoE) Digital Citizenship Education framework conceptualises digital citizenship across ten interrelated domains: access and inclusion, health and well-being, learning and creativity, ethics and empathy, media and information literacy, e-presence and communication, active participation, rights and responsibilities, privacy and security, and consumer awareness. These domains address not only the technical use of digital tools but also the social, cultural, ethical, and democratic aspects of online participation. In Turkey, the Ministry of National Education (MoNE) integrates digital citizenship concepts into two main secondary-level subjects: Information Technologies and Software (ITS) and Social Studies (SS). While both curricula include elements relevant to digital citizenship, the extent to which they align with the CoE framework and complement each other within the national education system remains unclear. Against this background, the present study aims to compare the digital citizenship content of the ITS and SS curricula with the CoE framework and to examine how these curricular elements are perceived and implemented by teachers.

Methodology

This study employed an integrated single case study design, combining document analysis with semi-structured teacher interviews. The participants consisted of two ITS and two SS teachers, selected through purposive sampling to represent typical instructional practices in Turkish secondary schools. Data sources included official MoNE ITS and SS curricula and textbooks, the CoE Digital Citizenship Education Handbook (2022 edition), and transcribed interviews with the participating teachers conducted between March and May 2024. The data analysis followed a deductive descriptive approach, grounded in the CoE’s four competence categories—values, attitudes, skills, and knowledge and critical understanding—and Ribble’s nine dimensions of digital citizenship. Learning outcomes from the MoNE curricula were systematically coded and mapped to the CoE domains, allowing for a thematic comparison. The coding scheme was reviewed by experts in educational technology, social sciences education, and qualitative research to ensure credibility and reliability. Direct quotations from teacher interviews were used to support and contextualise the document analysis findings.

Findings

The comparative analysis revealed notable differences in the scope and emphasis of digital citizenship across the two curricula. The ITS curriculum encompassed a wider range of digital citizenship domains, with substantial coverage of digital security, communication, and ethics, representing approximately 64% of its total learning outcomes. In contrast, the SS curriculum addressed digital citizenship only indirectly, embedding relevant content within broader thematic areas such as “Science, Technology and Society” and “Active Citizenship” without explicitly framing them under the digital citizenship concept. As a result, the two curricula do not form a coherent or complementary structure for delivering digital citizenship education.

A critical finding was the absence of two key CoE domains—consumer awareness and e-presence—in both curricula. Consumer awareness, which includes informed digital purchasing, understanding online advertising, and safe engagement with e-commerce, was almost entirely missing. Similarly, e-presence, involving online identity management, awareness of one’s digital footprint, and the cultivation of a responsible online presence, was not explicitly addressed. These omissions create significant gaps in preparing students for the socio-economic and identity-related challenges of digital life.

Teacher interviews provided further insight into the practical implementation of digital citizenship education. ITS teachers demonstrated greater familiarity with digital citizenship concepts but reported challenges such as limited instructional time, insufficient activity diversity, and a reliance on knowledge-based rather than skills-based activities. SS teachers, on the other hand, had limited awareness of the conceptual framework and rarely integrated digital citizenship themes into their teaching due to curriculum overload, lack of training, and the absence of explicit references in the SS syllabus. Across both groups, there was evidence of a policy–practice gap, whereby the existence of relevant learning outcomes did not necessarily translate into systematic classroom implementation.

Discussions, Conclusions, and Recommendations

The findings indicate that while MoNE acknowledges the importance of digital citizenship, the current curricular structure lacks integration and coherence between ITS and SS. This aligns with earlier research by Kara and Atasoy (2019) and Aydemir (2019), which identified fragmented and inconsistent coverage of digital citizenship themes in the SS curriculum. However, the present study extends previous work by showing that the misalignment is not confined to SS but also affects the relationship between ITS and SS, resulting in a lack of a unified instructional framework.

Furthermore, the absence of consumer awareness and e-presence contrasts with international best practices, such as those of Common Sense Media in the United States and Netsafe in New Zealand, where these domains are integral to digital citizenship programmes. In addition, the Turkish curricula tend to focus heavily on cognitive and technical aspects, with comparatively less emphasis on socio-emotional and value-based competencies, which are central to the CoE's holistic conception of digital citizenship.

Teacher perspectives reinforce this interpretation, highlighting systemic barriers to effective implementation. Even when learning outcomes are present, instructional delivery is constrained by inadequate resources, insufficient time allocation, and a lack of targeted professional development. These challenges contribute to uneven student experiences and outcomes, depending on the teacher's individual expertise and initiative. This divergence between curriculum intent and classroom reality underscores the need for a more systematic approach to embedding digital citizenship across subjects and grade levels.

The study concludes that digital citizenship education in Turkey's secondary school curricula is currently fragmented and only partially aligned with the CoE framework. The ITS curriculum offers broader and more explicit coverage of digital citizenship dimensions than SS, but neither subject addresses all key domains. The omission of consumer awareness and e-presence represents a substantial gap in the preparation of students for active, responsible, and informed participation in digital society. Furthermore, the lack of curricular integration between ITS and SS, combined with limited teacher training and insufficient pedagogical resources, hinders the development of a consistent and comprehensive digital citizenship education experience for students.

In light of these conclusions, it is recommended that MoNE adopt an integrated curriculum design that explicitly aligns ITS and SS digital citizenship learning outcomes, ensuring complementary and sequential coverage across subjects. The missing domains of consumer awareness and e-presence should be incorporated into both curricula, accompanied by the development of age-appropriate teaching materials and assessment tools. Professional development programmes should be established to enhance teachers' conceptual understanding and pedagogical skills in digital citizenship, particularly for SS teachers who currently have limited familiarity with the topic. Pedagogical enrichment is also needed, including scenario-based learning, problem-solving tasks, and project-based activities that actively engage students in real-world digital citizenship issues. Finally, a national digital citizenship education strategy should be developed to provide policy-level guidance, ensure coherence across grade levels, and align Turkish practices with international standards as articulated by the CoE framework.

Yazar Katkuları: Bu araştırma, bir yüksek lisans tezinden türetilmiş olup Uğur Sırvermez tarafından yürütülmüştür. Araştırmanın Avrupa Konseyi kitapçıklarının incelenmesi ve öğretmen görüşlerinin toplanması aşamaları da Uğur Sırvermez tarafından gerçekleştirilmiştir. Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim materyallerinin analizi, alan uzmanı Prof. Dr. Şehnaz Baltacı tarafından; araştırmanın planlanması, veri toplama ve kodlama süreçleri ise nitel araştırma alanında uzman Doç. Dr. Berna Coşkun Onan tarafından sağlanmıştır. Sosyal bilgiler dersi kitaplarının incelenmesinde de bu alanda uzman olan Doç. Dr. Selma Güleç tarafından katkı sağlanmıştır.

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Etik Beyanı: Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi”nde belirtilen kurallara uyulduğunu ve “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler”e dayalı hiçbir işlem yapılmadığını beyan ederiz. Aynı zamanda tüm yazarların çalışmaya katkıda bulunduğunu, yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığını, tüm etik ihlallerde tüm sorumluluğun makale yazarlarına ait olduğunu beyan ederiz.

Etik Kurul İzni: Bu çalışmanın T.C. Bursa Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından E-86896125-605.01-87299303 sayılı belgede Millî Eğitim Bakanlığının Araştırma Uygulama İzinleri konulu 21/01/2020 tarih ve 1563890 (2020/2) sayılı Genelgesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü, Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 12.10.2023 tarih ve 130912 sayılı yazısı “Uğur Sırvermez’in Araştırma İzni” adlı etik kurul izni bulunmaktadır.

Finansman: Bu araştırma herhangi bir fon almamıştır.

Telif Hakları: Millî Eğitim dergisinde yayımlanan çalışmaların Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Veri Kullanılabilirliği Beyanı: Bu çalışma sırasında oluşturulan veya analiz edilen veriler, talep üzerine yazarlardan temin edilebilir.

Yazma Yardımı için Yapay Zekâ Kullanımı: Yazarlar, çalışmada yapay zekâ kullanım durumu bulunmadığını beyan ederler.

Kaynakça

- Aydemir, M. (2019). Yenilenen sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık ve alt boyutları açısından incelenmesi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 15-38.
- Barrett, M. D. (2016). *Competences for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Council of Europe Publishing.
- Bayrak, T. (2017). Sosyal medyada dijital etik: Twitter’da şiddet içerikli iletilerin incelenmesi. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 1(1), 32-46.
- Choi, M. (2016). A concept analysis of digital citizenship for democratic citizenship education in the internet age. *Theory & Research in Social Education*, 44(4), 565-607.
- Council of Europe. (2023). *Digital citizenship education (DCE)*. <https://www.CoE.int/en/web/digital-citizenship-education/home>
- Common Sense Media. (2023). *Digital citizenship*. <https://www.commonsense.org/education/digital-citizenship>
- Cortesi, S., Hasse, A., Lombana-Bermudez, A., Kim, S., & Gasser, U. (2020). *Youth and digital citizenship+ (plus): Understanding skills for a digital world*. Berkman Klein Center Research Publication.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. [Qualitative research methods]. Siyasal Kitapevi.
- Çepni, O., Oğuz, S., & Kılcan, B. (2014). İlköğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlığa yönelik görüşleri. *Turkish Journal of Social Research/Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18(3), 251-266. <https://doi.org/10.20296/tsad.77148>
- Çetin, M., & Baklavacı, G. Y. (2024). Öğretmenlerin dijital vatandaşlık kavramına yönelik algıları: Nitel bir analiz. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 13(4), 139-163.
- Çolak, A., & Öztürk, T. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 6(2), 367-394.
- Çubukçu, A., & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5(1), 148-174.
- Dere, İ., & Akdeniz, Ş. N. (2021). Kanada (Ontario) ve Türkiye sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının vatandaşlık eğitimi açısından karşılaştırılması. *Kalem Uluslararası Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 11(1), 203-232.
- Elçi, A. C., & Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programına yönelik öğrenci görüşlerinin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 87-102.
- Fedeli, L. (2020). Participatory video and digital citizenship: A case-study within an instructional technology course for social educators. *Journal of E-Learning and Knowledge Society*, 16(2), 87-94. <https://doi.org/10.20368/1971-8829/1135211>

- Görmez, E. (2016). Öğretmen adaylarının “dijital vatandaşlık ve alt boyutları” hakkındaki görüşleri (bir durum çalışması). *Electronic Turkish Studies*, 11(21), 125-144. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.9870>
- International Society for Technology in Education (2024). *ISTE: Standards for students*. <https://www.iste.org/standards/for-students>
- Ivy, J., Kelley, R., Cook, K., & Thomas, K. (2020). Incorporating cyber principles into middle and high school curriculum. *International Journal of Computer Science Education in Schools*, 4(2), 3-23.
- Hamutoğlu, N. B., Güngören, Ö. C., Uyanık, G. K., & Erdoğan, D. G. (2017). Dijital okuryazarlık ölçeği: Türkçeye uyarlama çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 18(1), 408-429.
- Heitin, L. (2016). What is digital literacy. *Education Week*, 36(12), 5-6.
- Kara, T., & Atasoy, E. (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının (2018) dijital vatandaşlık kavramı ve alt boyutları bağlamında incelenmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(41), 133-154.
- Karaduman, H., & Öztürk, C. (2014). Sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital vatandaşlık tutumlarına etkisi ve dijital vatandaşlık anlayışlarına yansımaları. *Journal of Social Studies Education Research*, 5(1), 38-78.
- Karakuyu, A., & Ocak, G. (2024). Dijital vatandaşlık dersine yönelik ihtiyaçların belirlenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(3), 2097-2135.
- Merriam, S. B., & Grenier, R. S. (Eds.). (2019). *Qualitative research in practice: Examples for discussion and analysis*. John Wiley & Sons.
- Metin, Ö., & Cin, M., (2019). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının dijital vatandaşlık açısından incelenmesi. G. Gürgen, S. Keleşoğlu, S. Malkoç, & T. Ayantaş (Eds.), 8. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu bildiri kitabı* içinde (ss. 507-536). KalemKitap Yayıncılık.
- Metin, Ö., & Cin, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 11(2), 445-469. <https://doi.org/10.1186/s41239-021-00281-9>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Belgeler. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı öğretim programlarını izleme ve değerlendirme sistemi*: <https://mufredat.meb.gov.tr/Belgeler.aspx>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Bilişim teknolojileri ve yazılım dersi öğretim programı (Ortaokul 5 ve 6. Sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=374>
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (Ortaokul 5 ve 6. sınıflar)*. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=374>
- MYK. (2025). *Türkiye yeterlilikler çerçevesi*. <https://www.tyc.gov.tr/sayfa/hakkinda-i97000803-d54d-46b7-a279-3493c4fd6cb0.html>
- Netsafe. (2018). *From literacy to fluency to citizenship: Digital citizenship in education* (2nd ed.). <http://www.netsafe.org.nz/2017xyz/wp-content/uploads/2018/06/From-literacy-to-fluency-to-citizenship.pdf>

- Öteleş, F., & Merey, Z. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin dijital etik kavramına ilişkin görüşleri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 1302-1323.
- Özer, Ü., Albayrak Özer, E., & Kaygısız, N. (2017, May 18-21). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlığa ilişkin görüşleri* [Paper presentation]. ERPA International Congress on Education, Budapest, Hungary. https://www.erpacongress.com/upload/dosya/book-of-abstracts_vs6-6-2017_15936b244177a3.pdf
- Öztürk, M. (2021). Dijital vatandaşlık araştırmalarının incelenmesi: Kavramsal ve yöntemsel eğilimler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 11(2), 385-393.
- Ribble, M. S., Bailey, G. D., & Ross, T. W. (2004). Digital citizenship: Addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6-11.
- Ribble, M. (2008). Passport to digital citizenship. *Learning & leading with technology*, 36(4), 14-17.
- Ribble, M. (2015). *Digital Citizenship in Schools: Nine Elements All Students Should Know*. (3rd ed.). International Society for Technology in Education.
- RosCoE, L. J. (2009). Wellness: A review of theory and measurement for counselors. *Journal of Counseling & Development*, 87(2), 216-226.
- Sari, İ., & Taşer, S. (2018). Türkiye’de dijital vatandaşlıkla ilgili yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin incelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 1063-1069.
- Tan, M., & Merey, Z. (2019). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(1), 162-193.
- Tapingkae, P., Panjaburee, P., Hwang, G. J., & Srisawasdi, N. (2020). Effects of a formative assessment-based contextual gaming approach on students’ digital citizenship behaviours, learning motivations, and perceptions. *Computers & Education*, 159, 103998.
- Turan, S., & Avcı, E. K. (2018). 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programının dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Tutar, H., Erdem, A. T., & Şahin, N. (2024). Dijital vatandaşlık ölçeği (DVÖ): Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Alanya Akademik Bakış*, 8(1), 310-327.
- Türküresin, K., & Biçer, B. (2020). Öğretmenlere yönelik dijital vatandaşlık davranış ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *International Journal of Turkish Education Sciences*, 1(15), 83-98.
- Yelkenci, Ö. F. (2023). Dijital vatandaşlık bağlamında bir insan hakkı olarak unutulma hakkının öğretim programlarındaki yeri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 333-349.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yin, R. K. (2009). *Case study research: Design and method* (4th ed.). Sage Publications.

Ekler

Ek 1: Görüşme Soruları

Bilişim Teknolojileri Öğretmenleri Görüşme Soruları

- 1) MEB 2018 Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımları genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?
  - a) “Bilişim Teknolojileri” ünitesinde yer alan “bilişim teknolojilerinin günlük yaşamdaki önemi” konusu hakkında ne düşünüyorsunuz?
    - i) Bu konu hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
    - ii) Kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
    - iii) Kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
    - iv) Bu konuyla ilgili öğrencilerinizi değerlendirmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?
  - b) “İletişim, Araştırma ve İş Birliği” ünitesinde yer alan “araştırma, iletişim teknolojileri ve iş birliği” konuları hakkında ne düşünüyorsunuz?
    - i) Bu konular özelinde sırasıyla hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
    - ii) Bu konular özelinde sırasıyla kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
    - iii) Bu konular özelinde sırasıyla kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
    - iv) Bu konularla ilgili öğrencilerinizi değerlendirmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?
  - c) “Etik ve Güvenlik” ünitesinde yer alan “Dijital vatandaşlık, etik değerler, gizlilik ve güvenlik” konuları hakkında ne düşünüyorsunuz?
    - i) Bu konu hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
    - ii) Kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
    - iii) Kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
    - iv) Bu konularla ilgili öğrencilerinizi değerlendirmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?
- 2) Az önce bahsettiğimiz konularla ilgili ders işlerken öğrencilerinizin bu konulara olan tutumlarını ve yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?
  - a) Sizce bu konuların öğretimi ile ilgili ayrılan süre yeterli mi?
  - b) 5 ve 6. sınıf öğretim programını genel olarak işleyiş biçimini değerlendirir misiniz?
- 3) Dijital vatandaşlık kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?
  - a) Dijital vatandaşlığı tek bir kavram ile tanımlayın deseydim, nasıl tanımlarsınız? Nedeni ile birlikte açıklar mısınız?
  - b) Dijital vatandaşlıkla ilgili daha önce bir eğitim aldınız mı?

- c) Dijital vatandaşlığın 9 alt boyutu hakkında ne düşünüyorsunuz?
- “Dijital erişim” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital ticaret” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital iletişim” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital okuryazarlık” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital etik” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital hak ve sorumluluklar” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital sağlık” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital hukuk” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - “Dijital güvenlik” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
- d) Sizce dijital vatandaşlık öğretimi ya da konuları başka hangi derslerde yer alıyor olabilir?
- e) Sizce bu öğretim hangi yaş grubundan başlamalıdır?
- f) Bir süreç olarak nasıl planlanmalı?

Sosyal Bilgiler Öğretmenleri Görüşme Soruları

- 1) MEB 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kazanımları genel olarak nasıl değerlendirirsiniz?
- “Bilim teknoloji ve toplum” öğrenme alanı hakkında ne düşünüyorsunuz?
    4. sınıftan 7.sınıfa kadar olan bu öğrenme alanını nasıl değerlendiriyorsunuz?
    - Teknoloji konuları hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
    - Teknoloji konuları için kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
      - Teknoloji konuları için kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
      - Teknoloji konuları için öğrencilerinizi değerlendirirken nasıl bir yol izliyorsunuz?
- 2) “Araştırma, iletişim teknolojileri ve iş birliği” konuları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Bu konular özelinde sırasıyla hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
  - Bu konular özelinde sırasıyla kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
  - Bu konular özelinde sırasıyla kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
  - Bu konularla ilgili öğrencilerinizi değerlendirmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?

- 3) “Dijital vatandaşlık, etik değerler, gizlilik ve güvenlik” konuları hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Bu konu hakkında nasıl bir ön hazırlık yapıyorsunuz?
  - Kullandığınız yöntemlerden kısaca bahseder misiniz?
  - Kullandığınız ders materyallerinden kısaca bahseder misiniz?
  - Bu konularla ilgili öğrencilerinizi değerlendirmek için nasıl bir yol izliyorsunuz?
- 4) Az önce bahsettiğimiz konularla ilgili ders işlerken öğrencilerinizin bu konulara olan tutumlarını ve yaklaşımlarını nasıl buluyorsunuz?
- Sizce bu konuların öğretimi ile ilgili ayrılan süre yeterli mi?
  - 5 ve 6.sınıf öğretim programını genel olarak işleyiş biçimini değerlendirir misiniz?
- 5) Dijital vatandaşlık kavramı hakkında ne düşünüyorsunuz?
- Dijital vatandaşlığı tek bir kavram ile tanımlayın deseydim, nasıl tanımlarsınız? Nedeni ile birlikte açıkla mısınız?
  - Dijital vatandaşlıkla ilgili daha önce bir eğitim aldınız mı?
  - Dijital vatandaşlığın 9 alt boyutu hakkında ne düşünüyorsunuz?
    - “Dijital erişim” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital ticaret” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital iletişim” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital okuryazarlık” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital etik” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital hak ve sorumluluklar” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital sağlık” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital hukuk” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
    - “Dijital güvenlik” boyutunu bir kavram ile tanımlayacak olsanız bu kavram ne olurdu?
  - Sizce dijital vatandaşlık öğretimi ya da konuları başka hangi derslerde yer alıyor olabilir?
  - Sizce bu öğretim hangi yaş grubundan başlamalıdır?
  - Bir süreç olarak nasıl planlanmalı?

Ek 2: Dijital Vatandaşlık Bütünleşik Veri Analizi Kontrol Tablosu

Bütünleşik Dijital Vatandaşlık Kontrol Listesi								
Tema	Kategori	Avrupa Konseyi İçerik	MEB BT Ders Materyalleri	BT Öğretmen 1	BT Öğretmen 2	MEB SB Ders Materyalleri	SB Öğretmen 1	SB Öğretmen 2
KURAMSAL ÇERÇEVE								
Dijital Vatandaşlık Kavramsal Model	Dijital Vatandaşlık Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Çerçevesi	✓	✓	X	X	✓	X	X
	Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Modeli	✓	✓	X	X	✓	X	X
Dijital Vatandaşlık Öğrenme Alanları ve Alt Boyutları	Çevrim İçi Olma (Being Online)	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Çevrim İçi Sağlıklı Olma (Well-being Online)	✓	✓	X	✓	X	X	X
	Çevrim İçi Haklar (Rights Online)	✓	✓	X	✓	X	X	X
Dijital Vatandaşlık Yetkinlikleri	Değer Yetkinlikleri	✓	✓	X	X	X	X	X
	Tutum Yetkinlikleri	✓	✓	X	X	X	X	X
	Bilgi ve Eleştirel Anlayış Yetkinlikleri	✓	✓	X	X	X	X	X
	Beceri Yetkinlikleri	✓	✓	X	X	X	X	X

Erişim ve Dâhil Olma Boyutu								
Erişim ve Dâhil Olma Boyutu	Dijital Erişim Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Dâhil Olma Tanımı	✓	X	✓	X	X	X	X
	Erişim ve Dâhil Olma Süreci	✓	✓	X	X	X	X	X
	Erişim ve Dâhil Olma Yetkinlikleri	Değerler: İnsan onuruna ve insan haklarına değer vermek	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	X	X	X	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Benlik bilinci ve kendisini eleştirel olarak anlama	✓	✓	✓	✓	X	X
		Beceriler: Dinleme ve gözlemlenme becerileri, empati ve iş birliği becerileri	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Tüketici Farkındalığı Boyutu								
Tüketici Farkındalığı Boyutu	Tüketici Farkındalığı Tanımı	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Tüketici Farkındalığı Süreci	✓	X	X	X	X	X	X
	Tüketici Farkındalığı Yetkinlikleri	Değerler: Demokrasi ve adalet, insan onuru ve hakları	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	X	X	X	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	X	X	X	X	X	X
		Beceriler: Analitik ve eleştirel düşünmeyi, çatışma çözümünü, iş birliğini öğrenme	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	X	✓	X	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	X	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	X	X	X	X	X	X

E-Mevcudiyet ve İletişim Boyutu								
E-Mevcudiyet ve İletişim Boyutu	Dijital İletişim Tanımı	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓
	E-Mevcudiyet	✓	X	X	X	X	X	X
	E-Mevcudiyet ve İletişim Süreci	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	E-Mevcudiyet ve İletişim Yetkinlikleri	Değerler: İnsan hakları ve insanlık onuru	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı, vatandaş sorumluluğu ve açıklık	X	X	X	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: İnsanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması	✓	✓	✓	X	X	X
		Beceriler: Dinleme, gözlemlenme, empati ve iş birliği	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Boyutu								
Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Boyutu	Dijital Okuryazarlık Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Medya ve Bilgi Okuryazarlığı	X	X	✓	✓	X	✓	✓
	Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Süreci	✓	✓	✓	✓	✓	X	X
	Medya ve Bilgi Okuryazarlığı Yetkinlikleri	Değerler: İnsan hakları, yenilikçilik, yaratıcılık	X	X	X	✓	✓	✓
		Tutumlar: Düşünme ve etik düşünme	✓	✓	✓	✓	✓	✓
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Eleştirel düşünce ve analiz yeteneği	✓	✓	✓	✓	✓	✓
		Beceriler: Ekip çalışması ve iş birliğiyle aktif katılım	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Etik ve Empati Boyutu								
Etik ve Empati Boyutu	Dijital Etik Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Empati Tanımı	✓	X	✓	✓	X	□	□
	Etik ve Empati Süreci	✓	✓	X	X	X	X	X
	Etik ve Empati Yetkinlikleri	Değerler: İnsanlık onuru ve hakları	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	✓	✓	✓	✓	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: İnsanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması	✓	✓	✓	✓	X	X
		Beceriler: Dinleme ve gözlemeleme, empati ve iş birliği	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Aktif Katılım Boyutu								
Aktif Katılım Boyutu	Dijital Hukuk Tanımı	✓	✓	✓	✓		✓	✓
	Aktif Katılım Tanımı	✓	X	X	X	X	X	X
	Aktif Katılım Süreci	✓	X	X	X	X	X	X
	Aktif Katılım Yetkinlikleri	Değerler: Demokrasiye, adalete, insan onuruna ve saygıya değer vermek	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Yurttaşlık bilinci, sorumluluk ve saygı	✓	✓	✓	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Benliğin bilgisi ve eleştirel anlayışı	X	X	X	X	X	X
		Beceriler: Dinleme ve gözlemleme, empati ve iş birliği	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Hak ve Sorumluluklar Boyutu								
Hak ve Sorumluluklar Boyutu	Dijital Hak ve Sorumluluklar Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Hak ve Sorumluluklar Süreci	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Hak ve Sorumluluklar Yetkinlikleri	Değerler: İnsan onuru ve hakkı	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	✓	✓	✓	✓	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Kendine ve dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	X	X	X	X	X	X
		Beceriler: Dinleme ve gözlemlene, empati, iş birliği ve çatışma çözümü	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Sağlık ve İyi Olma Hâli Boyutu								
Sağlıklı ve İyi Olma Hâli Boyutu	Dijital Sağlık ve Sağlıklı Yaşam Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	İyi Olma Hâli Tanımı	✓	X	✓	✓	✓	X	✓
	Sağlık ve İyi Olma Hâli Süreci	✓	X	X	X	X	X	X
	Sağlık ve İyi Olma Hâli Yetkinlikleri	Değerler: İnsan hakları ve insan onuru	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	X	X	X	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: İnsanın kendisini bilmesi ve eleştirel bir biçimde anlaması	✓	✓	✓	X	X	X
		Beceriler: Çok dillilik, dinleme ve gözlemleme, empati ve iş birliği	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Özel Yaşam ve Güvenlik Boyutu								
Özel Yaşam ve Güvenlik Boyutu	Dijital Güvenlik Tanımı	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
	Özel Yaşam Tanımı	✓	X	✓	✓	X	✓	✓
	Özel Yaşam ve Güvenlik Süreci	✓	✓	X	X	X	X	X
	Özel Yaşam ve Güvenlik Yetkinlikleri	Değerler: Demokrasi ve adalet, insan onuru ve hakları	✓	✓	✓	✓	X	X
		Tutumlar: Sorumluluk ve saygı	✓	✓	✓	✓	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Dünyaya ilişkin bilgi ve eleştirel anlayış	✓	✓	✓	✓	X	X
		Beceriler: Çok dillilik, dinleme ve gözlemleme, empati ve iş birliği	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	✓	✓	✓	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	✓	✓	✓	X	X	X

Öğrenme ve Yaratıcılık Boyutu								
Öğrenme ve Yaratıcılık Boyutu	Öğrenme Tanımı	✓	X	X	X	X	X	X
	Yaratıcılık Tanımı	✓	X	X	X	X	X	X
	Öğrenme ve Yaratıcılık Süreci	✓	X	X	X	X	X	X
	Öğrenme ve Yaratıcılık Yetkinlikleri	Değerler: Kültürel çeşitlilik	X	X	X	X	X	X
		Tutumlar: Açıklık, saygı	X	X	X	X	X	X
		Bilgi ve Eleştirel Anlayış: Dil ve iletişim, benlik bilinci ve kendisini eleştirel olarak anlama	X	X	X	X	X	X
		Beceriler: Öğrenme, analitik ve eleştirel düşünme becerileri, çok dillilik ve esneklik	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Yöntemleri	✓	X	X	X	X	X	X
	Öğretim Materyalleri	✓	X	X	X	X	X	X
	Öğretimin Değerlendirilmesi	✓	X	X	X	X	X	X

Ek 3: Dijital Vatandaşlık Bütünleşik Veri Analizine Örnek Bir Kesit

Dijital Vatandaşlık Bütünleşik Veri Analizi Tablosu						
KATEGORİ	KOD	Avrupa Konseyi İçerik	MEB BT Ders Materyalleri	BT Öğretmen Görüşleri	MEB SB Ders Materyalleri	SB Öğretmen Görüşleri
KURAMSAL ÇERÇEVE						
DİJİTAL VATANDAŞLIĞIN KAVRAMSAL MODELİ	Dijital Vatandaşlık Tanımı	Dijital vatandaş, geniş bir yelpazedeki yeteneklerini geliştirmeyle, yerel, ulusal veya küresel, hem çevresini hem de çevresini topluluklara aktif, olumlu ve sorumlu bir şekilde katılabilen kişidir.	İnternet aracılığı ile dünyanın dört bir yanından birbirine bağlanan insanlar aynı çevrim içi ortamı paylaşıyorlar. Topik, biçim aynı olsaydı, aynı yeteneği paylaşmış gibiyiz. Buna dijital ya da eber dünya da diyebiliriz. Çevresini ortamında da, gerçek hayatta olduğu gibi bazı kurallara vardır. Dijital ortamı paylaşan herkesin bu kurallara uymasını bekleriz. İşte buna da dijital yurttaşlık diyoruz.	BT1: "İnternette yapılan davranışlar ve breaktığımız ayak izimizi dijital vatandaşlıktır." BT2: "İnternette insanlarla iletişim kurarken veya sitelerde gezinirken yaptığımız davranışları ve sorumluluklarımızı ifade eder."	-	SB1: "Dijital ortamlarda olumsuzla alakalı olabilir. Yeni orada varılmaya başlamışdır diye düşünüyorum." SB2: "Tam olarak bilmiyorum ama kurallarda internette yaptığımız davranışları ifade ediyor olabilir."
	Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Çerçevesi	Avrupa Konseyinin demokratik kültürle yönelik yetenekler (CDCTer), vatandaşların demokrasi kültürüne etkili bir şekilde katılabilmesi için edimleri gereken yetenekler ifade etmekle birlikte çoğunlukla CDC "kalebeğ" olarak anılan 20 demokratik kültür yeterliliği dört temel alanı yani değerler, tutumlar, beceriler ve bilgi ve eleştiril anlayışı kapsamaktadır.	İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilgini değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışveriş için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurmasını gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.	BT1: "...yok, bununla ilgili bilgim yok." BT2: "...Maalesef, bilmiyorum..."	İş, günlük hayat ve iletişim için bilgi iletişim teknolojilerinin güvenli ve eleştirel şekilde kullanılmasını kapsar. Söz konusu yetkinlik, bilgiye erişim ve bilgini değerlendirilmesi, saklanması, üretimi, sunulması ve alışveriş için bilgisayarların kullanılması ayrıca internet aracılığıyla ortak ağlara katılım sağlanması ve iletişim kurmasını gibi temel beceriler yoluyla desteklenmektedir.	SB1: "Bir fikrim yok maalesef" SB2: "Yeni bu konuyla ilgili bir şey bilmiyorum"
	Dijital Vatandaşlık Yetkinlik Modeli	Şekil2: "Avrupa Konseyinin Dijital Yetkinlik Geliştirme Modelinde açıklanmıştır: Demokratik kültürler ilgili yetenekler dijital vatandaşlığın temelini oluşturan, ... dijital vatandaşlık geliştirme yapısının tümünü kapsayan dayanaklar olup, uygulanan politikalar, paydaşların katılımı, uygulanan stratejiler, altyapı ve kaynakların yönetilmesi ve değerlendirilmesi süreçleri ile dijital vatandaşlığın 10 alanı oluşturulmuştur."	Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardışığı noktasında dikkate alınması hem de sınırlar düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbiriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca genelden özele doğru ilerlerken alandaki öğretim programları ve akademik çalışmaların incelenmesi, anayasanın ilgili mevzuatında yer alan plan ve programlar dahilinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimlerin öğretim program ve materyalleri ile birlikte raporlarda yer alan bütün görüş dokümanları analiz edilerek uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma grubuyla değerlendirilmeler yapılmıştır.	BT1: "...yok, bununla ilgili bilgim yok." BT2: "...Maalesef, bilmiyorum..."	Program geliştirme sürecinde söz konusu yönelimler hem bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardışığı noktasında dikkate alınması hem de sınırlar düzeyinde derslerin dağılımlarında ve birbiriyle ilişkilerinde göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca genelden özele doğru ilerlerken alandaki öğretim programları ve akademik çalışmaların incelenmesi, anayasanın ilgili mevzuatında yer alan plan ve programlar dahilinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı birimlerin öğretim program ve materyalleri ile birlikte raporlarda yer alan bütün görüş dokümanları analiz edilerek uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma grubuyla değerlendirilmeler yapılmıştır.	SB1: "Bir fikrim yok maalesef" SB2: "Yeni bu konuyla ilgili bir şey bilmiyorum"

Ek 4: Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi ile Sosyal Bilgiler Dersi Kazanımları

Bilişim Teknolojileri ve Yazılım Dersi

BT.5.1.1.1. Bilişim teknolojilerine ilişkin temel kavramları açıklar. Teknoloji, bilişim ve bilişim teknolojileri kavramlarından bahsedilir.

BT.5.1.1.3. Farklı bilişim teknolojilerinin olumlu ve olumsuz yönlerini tartışır. Bilişim teknolojilerinin eğitimde, mühendislikte, iletişimde, banka vb. alanlardaki katkıları ele alınır. Teknoloji sayesinde hayatın kolaylaştığı ancak sanal dolandırıcılık gibi durumlarda teknolojinin olumsuz etkilerinin olabileceği ifade edilir.

BT.5.1.1.4. Bilişim teknolojilerini kullanmanın beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini ve olası belirtilerini açıklar. Ergonomi ilkeleri, internet, teknoloji ve oyun bağımlılığı üzerinde durulur. Hatalı kullanıma bağlı boyun kaslarında ağrı ve tutulma, gözlerde yorulma, duruş bozuklukları meydana gelebileceği açıklanır.

BT.5.2.1.1. Etik ve bilişim etiği ile ilgili temel kavramları açıklar.

BT.5.2.1.2. Bilişim teknolojileri ile interneti kullanma ve yönetme sürecinde etik ilkelere uymanın önemini açıklar. Bilgisayar laboratuvarı, internet ve bilişim teknolojilerinin kullanım süreçlerinde kurallara uygun davranılması gerektiği vurgulanır.

BT.5.2.1.3. Çevrim içi ortamda başkalarının haklarına saygı duyar.

BT.5.2.1.4. Etik ilkelerin ihlali sonucunda karşılaşılabilecek durumları fark eder. Etik kurallara uyulmaması durumunda karşılaşılabilecek durumlara yönelik örnekler üzerinde durularak adil kullanım ilkelerinden bahsedilir.

BT.5.2.2.2. Dijital kimliklerin gerçeği yansıtmayabileceğini fark eder. Çevrim içi ortamlarda dürüst olma ve sahte kimlikler oluşturmama üzerinde durulur.

BT.5.2.3.1. Gizlilik açısından önemli olan bileşenleri belirler. Şifre (parola) güvenliği, kişisel bilgilerin güvenliği, mahremiyet gibi kavramlar üzerinde durulur.

BT.5.2.3.2. Gizli kalması gereken bilgi ile paylaşılacak bilgiyi ayırt eder. Öğrenciler paylaştıkları bilgilerin niteliği konusunda sorumlu davranmaya teşvik edilir.

BT.5.3.2.1. İnternet adreslerinin oluşumunu ve yapısını açıklar.

BT.5.3.2.2. Web tarayıcısı kavramını açıklar ve tarayıcıyı kullanır. Yaygın kullanılan web tarayıcıları tanıtılır.

BT.5.3.2.3. Arama motorlarını kullanarak basit düzeyde araştırma yapar. Katalog tarama, kütüphane, sözlük, ansiklopedi gibi farklı örneklerin incelenmesi sağlanır.

BT.5.3.2.6. EBA kullanılarak yapılabilecekleri açıklar. Ulusal kaynaklarla geliştirilen ortamların ve yazılımların kullanılması teşvik edilir.

BT.5.3.2.6. EBA kullanılarak yapılabilecekleri açıklar. Ulusal kaynaklarla geliştirilen ortamların ve yazılımların kullanılması teşvik edilir.

BT.5.3.2.4. Ulaştığı bilginin doğruluğunu farklı kaynaklardan sorgular. Bilgilerin bilimsel açıdan güvenilir kaynaklardan alınması gerektiği vurgulanır.

BT.5.3.2.5. Ulaştığı bilgiyi kaynak göstererek düzenler. Bilgiler sunulurken dürüst olmanın ve kişi haklarına saygı duymanın önemi vurgulanır. Bilimsel etik çerçevesinde aşırma ve uydurma gibi etik olmayan durumlar açıklanır.

BT.5.3.3.1. İletişim teknolojilerini tanımlayarak türlerini listeler. Yazılı, sesli ve görüntülü-sesli iletişim araçlarına yer verilir.

BT.5.3.3.3. E-posta hesabı oluşturur ve iletişim kurmada kullanır. Kullanıcı adı ve şifresi oluşturulurken dikkat edilmesi gereken kurallar vurgulanır.

BT.6.1.1.1. Bilişim teknolojilerinin günlük yaşamdaki önemini değerlendirir. Çağımızın teknolojik yeniliklerinden bahsedilir.

BT.6.1.1.3. Bilişim teknolojilerinin beden ve ruh sağlığına etkilerini yorumlar. a) Teknoloji bağımlılığının sağlık ve zaman kaybına yol açabileceği vurgulanır. b) Aile ve sosyal çevreye ayrılan zamanın sanal ortam etkinliklerine ayrılan zamandan daha değerli olduğu vurgulanır. c) Teknolojiyi kullanırken zamanını etkili bir şekilde yönetme üzerinde durulur.

BT. 6.1.1.4. Bilişim teknolojilerinin sosyal ve kültürel hayata katkılarını ve risklerini örnekler üzerinden tartışır. Bilişim teknolojileri kullanılarak kültürler arası etkileşim olabileceği gibi kültürel bozulmaların da olabileceği ifade edilir.

BT.6.2.1.1. İnternet etiğinin önemini ifade eder.

BT.6.2.1.2. Etik ilkelerin ihlali sonucunda karşılaşılabilecek durumlara örnekler verir. Sanal ortamlarda da doğru ve dürüst olunması gerektiği vurgulanır.

BT.6.2.2.1. Dijital paylaşımların kendisi ve başkaları üzerindeki etkilerini fark eder. Dijital ayak izinin kendisinden geride izler bıraktığı vurgulanır.

BT.6.2.2.2. Bilişsel ve ahlaki gelişimine uygun olan dijital oyun ve içerikleri ayırt eder. Öğrencinin bilinçli bir kullanıcı olması için öz kontrol becerisini geliştirmesi sağlanır.

BT.6.2.1.3. Siber zorbalık kavramını açıklayarak korunma amacıyla alınabilecek önlemleri tartışır. Sanal ortamda karşılaşılabilecek olumsuz davranışlara karşı duyarlı davranılması üzerinde durulur.

BT.6.2.1.4. Telif hakkı kavramını ve önemini araştırır.

BT.6.2.1.5. Kullanım haklarını düzenleyen lisans türlerini açıklar. Açık erişim felsefesi ve etik kullanım üzerinde durulur.

BT.6.2.1.6. Bilişim suçlarının neler olduğunu açıklayarak ilgili kanunları özetler.

BT.6.2.1.7. Bilişim suçlarına karşı alınabilecek önlemler ve stratejiler geliştirir. İnternet Bilgi İhbar Merkezi hakkında bilgi verilir.

BT.6.2.3.1. Bilişim teknolojilerinin kullanımında gizlilik ve güvenlik boyutlarının önemini tartışır. Gizlilik, bütünlük, erişilebilirlik gibi kavramlara değinilir.

BT.6.2.3.2. Güvenlik açıklarının oluşumu konusunda yorum yapar.

BT.6.2.3.3. Bilgi koruma yöntemlerini ifade eder.

BT.6.2.3.4. Bilgi paylaşımı sürecinde olası riskleri değerlendirerek alınabilecek önlemleri tartışır.

BT.6.2.3.5. Zararlı yazılımları kavrar. Virüs, spam, truva atı vb. zararlı yazılımlardan bahsedilir.

BT.6.2.3.6. Güvenlik yazılımlarının kullanım amaçlarını açıklar.

BT.6.3.2.1. Arama motorlarını kullanarak ileri düzeyde araştırma yapar.

BT.6.3.2.2. Bilgiye ulaşırken zararlı ve gereksiz içerikleri ayırt eder. Ulaşılan bilgilerin doğruluğu konusunda şüpheli yaklaşımlarla farklı kaynaklardan sorgulama yapmaları sağlar.

BT.6.3.2.3. Bilgi yönetimi kavramını ve önemini ifade eder. Bilgi kirliliği konusunda duyarlı davranmanın gerekliliği vurgulanır.

BT.6.3.2.4. EBA üzerinden farklı içeriklere erişim sağlar.

BT.6.3.3.6. İhtiyaca göre doğru iletişim aracını seçerek etkili biçimde kullanır.

BT.5.3.3.2. Sanal ortamda iletişim kurmanın olumlu ve olumsuz yanlarını tartışır.

BT.6.3.3.1. Farklı ve eş zamanlı iletişim sürecini kavrar.

BT.6.3.3.2. Farklı ve eş zamanlı olarak kullanılan iletişim teknolojilerini sınıflandırır.

BT.6.3.3.3. Forum ve sohbet araçlarını listeler.

BT.6.3.3.4. Sesli ve görüntülü iletişim araçlarını listeler.

BT.6.3.3.5. İletişim süreci açısından araçlar arasındaki farklılıkları tartışır.

BT.6.3.3.6. İhtiyaca göre doğru iletişim aracını seçerek etkili biçimde kullanır

Sosyal Bilgiler Dersi

SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.

SB.4.3.1. Çevresindeki herhangi bir yerin konumu ile ilgili çıkarımlarda bulunur.

SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.

SB.4.4.4. Çevresindeki ihtiyaçlardan yola çıkarak kendine özgü ürünler tasarlamaya yönelik fikirler geliştirir. Örnek girişimciler ve onların başarı öyküleri üzerinde durulur.

SB.4.4.5. Teknolojik ürünleri kendisine, başkalarına ve doğaya zarar vermeden kullanır. Teknolojik ürünler için hazırlanan kullanım kılavuzlarına dikkat çekilir.

SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır. (Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtması sağlar.)

SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır. Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.

SB.5.4.1. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır.

SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular. Medya okuryazarlığı üzerinde durulur.

SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar. Mesafeli alışveriş, güvenli internet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.

SB.5.4.5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır. Yapılan çalışmalarda yararlanılan kaynakları göstermenin ve kaynakların aslını korumanın önemi üzerinde durulur.

SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir. Çevresindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin araştırılması sağlanır. Kazanım kapsamında e-devlet portalına ve bu portal üzerinden sağlanan hizmetlere değinilir.

SB.5.7.2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.

SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.

SB.6.4.3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar.

SB.6.4.4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur.

SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır. Seçilen bir iletişim kanalının (TV, internet, akıllı telefonlar vb.) bireyler arasındaki iletişimi ve toplumsal olarak da kültürü nasıl değiştirdiği ele alınır.

SB.7.1.4. İletişim araçlarından yararlanırken haklarını kullanır ve sorumluluklarını yerine getirir. Özel hayatın gizliliği, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve doğru bilgi alma hakkı ile kitle iletişim özgürlüğü arasındaki ilişki ele alınır.

SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. Yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma teknikleri üzerinde kısaca durulur.

SB.7.5.6. Dijital teknolojilerin üretim, dağıtım ve tüketim ağında meydana getirdiği değişimleri analiz eder. E-ticaret (gerçek ürünler kadar bilgisayar oyunları gibi sanal/dijital ürünler) üzerinde durulur.